

ΤΖΩΝ ΝΤΑΝ
ΠΑΡΑΔΟΞΑ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΒΙΑΘΑΝΑΤΟΣ

Ἐϋθύνη
Ἀναλόγιο
κε'

ΒΙΒΛΙΑ ΣΤΟ «ΑΝΑΛΟΓΙΟ»
κξ'

ΠΑΡΑΔΟΞΑ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΒΙΑΘΑΝΑΤΟΣ

John Donne

«SELECTED PROSE»

Εισαγωγή - Μετάφραση
ΜΕΡΟΠΗΣ Ν. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΖΩΝ ΝΤΑΝ
ΠΑΡΑΔΟΞΑ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΒΙΑΘΑΝΑΤΟΣ

Ἐϋθύνη
Ἀναλόγιο
κε'

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ Τζὼν Ντάν, ἐξέχων Ἕλληνας ποιητὴς καὶ θεολόγος μυστικιστὴς, γεννήθηκε στὸ Λονδίνο τὸ 1572. Ἡ οἰκογένειά του ἦταν ρωμαιο-καθολικὴ στὸ θρήσκευμα. Σπούδασε σὲ ἐξαιρετικὰ σχολεῖα καὶ Κολλέγια, μεταξύ τῶν ὁποίων συγκαταλέγεται καὶ ἡ Ὁξφόρδη. Τὸ 1601 νυμφεύθηκε τὴν Ἄννα Μόρ ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπέκτησε πολλὰ παιδιά καί, τὸ 1615, χειροτονήθηκε ἱερέας. Στὴ συνέχεια, ἀναγορεύθηκε Διδάκτωρ τῆς Θεολογίας ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Κέμπριτζ καί, τὸ 1621, ἔγινε Κοσμήτωρ τοῦ Ἁγίου Παύλου στὸ Λονδίνο, θέση στὴν ὁποία ὑπηρετήσε μέχρι τὸν θάνατό του, τὸ 1631. Εἶναι φημισμένος γιὰ τὰ ποιήματά του καὶ γιὰ τὰ κηρύγματα ποὺ ἐκφωνοῦσε στὸ ποίμνιό του, κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα, μᾶλλον, ὁ ἴδιος ἐπιθυμοῦσε καὶ προσδοκοῦσε νὰ μνημονεῦεται.

Ὡστόσο, ἐπειδὴ ἡ μεμονωμένη ἀνάγνωση τῶν περιφημῶν ποιημάτων του «Τραγούδια καὶ Σονέτα» μπορεῖ νὰ ἔχει παγιώσει μία περιορισμένη καὶ τμηματικὴ εἰ-

κόνα του, θεωρήθηκε σιόπιμο και χρήσιμο νά διευρυνθεῖ αὐτή ἢ εἰκόνα, ἀλλά και νά ἀναδειχθεῖ ἡ ἀξιοσημεῖωτη διανοητική δεινότητα ἑνός διαφοροετικουῦ Τῶν Ντάν, ὅπως χαρακτηριστικά ἀναφέρει και ὁ σχολιαστής τοῦ ἔργου του Νήλ Ρόντς (Neil Rhodes: John Donne, Selected Prose. Penguin Classics, 1987).

Μέ αὐτή τήν πρόθεση, ἐπιλέξαμε πρὸς μετάφραση τρεῖς ἀπό τίς ἐνότητες τῶν πεῶν κειμένων του, οἱ ὅποιες ἀποτελοῦν και τό περιεχόμενο τῶν σελίδων πού ἀκολουθοῦν. Σ' αὐτά τά πῖο πρῶιμα πεῶ ἔργα του, ὁ συγγραφέας εἶχε δώσει τόν τίτλο «Παράδοξα και Προβλήματα» και, ἴσως, αὐτές οἱ ἔννοιες νά ἰχνηλατοῦνται, ἐξ ἴσου ἐμφαντικά, σέ ὀρισμένα ἀπό τά ποιήματά του, ὅπως ἐπίσης και νά ἀποτελοῦν τό ὑφάδι τοῦ δοκιμίου του πού τιτλοφορεῖται «Βιαθάνατος».

Τά «Παράδοξα», πού ἀνήκουν στήν πεῶγραφία του τῆς δεκαετίας τοῦ 1590, ὅταν ὁ Ντάν σπούδαζε ἀκόμα Νομικά, δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι συνιστοῦν ἰδιαίτερως ἀνάλαφρες και εὔθυμες συνθέσεις, στίς ὅποιες ὁ ἀναγνώστης συναντᾷ ἐπιχειρήματα πού δέν διακρίνονται γιά τήν σοβαρότητα και τήν συνέπειά τους. Ὅμως, ἀκόμα και στοῦς πῖο ἐπιπόλαιους και -ὑπαινωκτικούς, ἀλλά και χαριτωμένα εἰρωνωικούς- ἰσχυρισμούς του, διαπιστώνεται μία γοητευτική ὀξύτητα πνεύματος. Ἡ κεντρική, πάντως, ὑποδομή τῶν «Παράδοξων» -αὐτῶν τῶν παραδοξολογιῶν πού ἀφήνουν μία κάποια γεύση σάν ἀπό ἀναψυκτικό- θά μπορούσε νά πεῖ κάποιος ὅτι εἶναι ἡ σύγκρουση, εἴτε στόν ἐσωτερικό κόσμο τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέα, εἴτε μεταξύ τοῦ ἀναγνώστη και τοῦ Ντάν, ἀφοῦ -ὅπως ὁ ἴδιος ἔχει ὑποστηρίξει- «ἡ εὔφυολογία εἶναι δυναμική και ἡ διαφωνία δημιουργική». 8

Τά «Προβλήματα» γράφτηκαν λίγα χρόνια αργότερα, μεταξύ του 1603 και του 1610, και ο ίδιος ο συγγραφέας τά έχει χαρακτηρίσει, σε μία επιστολή του, ως «καυχησιάρικα» και «χαριέντως ἔνοχα», ἔνδεχομένως ἀναγνωρίζοντας τή μεγαλαυχία και τήν ἐπιτήδευση πού παρουσιάζουν κάποια ἀπό αὐτά τά κείμενα, τά ὁποῖα, πάντως, εἶναι γενικῶς κάπως πιο συνοφρυωμένα ἀπό τά προηγούμενα. Σέ ὅ,τι δέ ἀφορᾷ τίς γυναῖκες, τίς ὁποῖες ἀπαξιωτικά σχολιάζει σε κάποια ἀπό τά «Παράδοξα», ὁ συγγραφέας γίνεται ἐδῶ ἀκόμα πιο ἀπειλητικός και φτάνει στό σημείο νά προκαλεῖ τόν ἀναγνώστη του νά προβληματιστεῖ σχετικά μέ τό ἐάν οἱ γυναῖκες διαθέτουν ψυχή. Πρόταση, τήν ὁποία ὁ ἴδιος ὁ Ντάν καταδίκασε αργότερα, μέ ἰδιαίτερη δριμύτητα, σε κάποιο ἀπό τά κήρύγματά του. Θά ἦταν ἐπομένως ἀνεδαφικό και παράλογο νά ὑποδέσει κάποιος ὅτι τά ὅσα ἐκτίθενται στά «Παράδοξα» και στά «Προβλήματα», ἐκφράζουν στήν πραγματικότητα τά ὅσα τελικά πίστευε ὁ συγγραφέας σχετικά μέ τά θέματα πού θίγει σ' αὐτά.

Τό δοκίμιό του περί αὐτοκτονίας, πού ἔχει τόν τίτλο «Βιαθάνατος», γράφτηκε πιθανόν γύρω στά 1608, ὅταν ὁ συγγραφέας περνοῦσε μία πολύ δύσκολη περίοδο τῆς Ἰωῆς του και εἶχε ἐμπλακεῖ σε περίπλοκες θρησκευτικές ἀντιδικίες. Ἀποτελεῖ μία ἐκτεταμένη και δαιδαλώδη νομικιστική ἀπάντηση στό ἐρώτημα: «Εἶναι ἡ ἴδιο-ἀνθρωποκτονία ὅπωςδῆποτε ἀμάρτημα;» (Ἐ Ντάν δέν χρησιμοποιεῖ τόν ὄρο «αὐτοκτονία»).

Τό πραγματικό ἐνδιαφέρον γι' αὐτό τό κείμενο πηγάζει ἀπό τό ὅτι καταγράφει ἀνάγλυφα τόν βασανιστικό προβληματισμό του συγγραφέα σχετικά μέ τήν ἐλευθερία

τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου, καί ἀποτελεῖ τό πρῶτο βιβλίον περί αὐτοκτονίας πού γράφτηκε στήν ἀγγλική γλῶσσα, τήν ἐποχή πού εἶχε διατυπωθεῖ καί τό γνωστό δίλημμα τοῦ "Αμλετ. Στά τρία Μέρη αὐτοῦ τοῦ δοκιμίου, ὁ συγγραφέας ἐξετάζει τό θέμα του ὑπό τό πρίσμα τοῦ Νόμου τῆς Φύσης, τοῦ Νόμου τῆς Λογικῆς καί τοῦ Νόμου τοῦ Θεοῦ, προσπαθώντας νά στηρίξει κάποια ἐπιχειρήματά του καί ἀντίστοιχες θέσεις του, στήν τριπλῆ αὐτή βάση. Εἶναι δέ στό τρίτο μέρος αὐτοῦ τοῦ δοκιμίου πού ὁ Ντάν διατυπώνει καί τό αἰχμηρό ὅσο καί ὀδυνηρό ἐπιχείρημα ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός προέβη σέ αὐτοκτονία. Ὡστόσο, τό κείμενό του ἐξακολουθεῖ νά ἔχει τά χαρακτηριστικά τόσο τοῦ παράδοξου ὅσο καί τοῦ προβλήματος, χωρίς τελικά νά γίνεται ἐντελῶς σαφές ἐάν ὁ συγγραφέας ἀποσκοπεῖ ἤ ὄχι στό νά ἀποδεχθοῦμε ὡς σοβαρά τά ἐπιχειρήματά του.

Ἄς σημειωθεῖ, τέλος, ὅτι σ' αὐτήν τή μετάφραση, ἔγινε προσπάθεια νά διατηρηθοῦν, κατά τό δυνατόν, ἡ μορφή καί τό ὕφος τῶν κειμένων. Ὡστόσο, ἡ ἐλεύθερη ἀπόδοση ὀρισμένων «ἀγγλισμῶν» τῆς παλαιᾶς ἀγγλικῆς γλῶσσας πού χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφέας, θεωρήθηκε, σέ πολλές περιπτώσεις, καί χρήσιμη καί ἀναπόφευκτη.

Μερόπη Ν. Σπυροπούλου
Ἀθήνα, Σεπτέμβριος 2007

ΠΑΡΑΔΟΞΑ

1. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΟΛΑ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΣΚΟΤΩΝΟΥΝ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΤΟΥΣ

“Ολα τά ὄντα ἔχουν τήν ἐπίμονη ἀπαίτηση νά ἐπηρεάσουν, ναί, νά ἐπιδράσουν ἀποτελεσματικά στόν ἴδιο τους τόν θάνατο. ”Οχι μόνο μέσω τῆς Φύσης, ἡ ὁποία τά τελειοποιεῖ, ἀλλά μέ τήν Τέχνη καί τήν Ἐκπαίδευση, οἱ ὁποῖες τελειοποιοῦν τή Φύση. Τά Φυτά ζωογονοῦνται καί διαπνέονται ἀπό τήν πιο εὐτελεῆ Ψυχή, ἡ ὁποία, συνεπῶς, οὔτε θά καταφέρει, οὔτε καί θά προσπαθήσει νά φτάσει σ’ ἕναν σκοπό, μία τελειότητα, ἕναν Θάνατο. Αὐτό γιά νά τό κατορθώσουν θά δαπανήσουν ὅλο τό Πνεῦμα τους: ἂν τό κατορθώσουν, μαραίνονται καί φθίνουν. Καί ὅσο πιο πολύ ἡ βιομηχανία τοῦ Ἀνθρώπου τά φροντίζει, τά περιθάλλει καί τά κανακεύει, τόσο πιο νωρίς φτάνουν σ’ αὐτήν τήν τελειότητα, σ’ αὐτόν τόν Θάνατο. Καί ἂν, μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, τό νά μὴν ὑπερασπίζεσαι ἀμυνόμενος σημαίνει ἐμμέσως
13 νά σκοτώνεις, τί ἀποτρόπαιο ἔγκλημα πρὸς τόν ἴδιο

τόν ἑαυτό του συνιστᾶ γιά κάποιον τό νά μήν τόν ὑπε-
ρασπίζεται; Ἐπειδή τά ζῶα παραμελοῦν αὐτή τήν
ἄμυνα αὐτοσκοτώνονται: διότι μᾶς ξεπερνοῦν σέ ἀριθ-
μό, δύναμη καί ἄ-νομη ἐλευθερία. Ναί, τόσο τά ἄλογα,
ὅσο κι ἄλλα ζῶα, αὐτά πού κληρονομοῦν τό περισσό-
τερο θάρρος ἀπό τό γεγονός ὅτι ἔχουν ἀνατραφεῖ ἀπό
γενναιότατους γονεῖς καί τά ὅποια βελτιώνονται μέ
τήν τεχνητή περιποίηση, θά συναντήσουν τόν Θάνα-
τό τους, χωρίς νά τόν ἔχουν ἐπιζητήσει μέ δόρατα ἢ
γιά λόγους τιμῆς, τούς ὁποίους δέν ἀντιλαμβάνονται.
Ἐάν, λοιπόν, ὁ ἀνδρεῖος σκοτώνει τόν ἑαυτό του, ποι-
ός μπορεῖ νά συγχωρήσει τόν δειλό; Ἡ πῶς θά ἐλευθε-
ρωθεῖ ἀπό αὐτό ὁ ἄνθρωπος, ἀφοῦ αὐτό μᾶς δίδαξε ὁ
πρῶτος ἄνθρωπος; Δέν μποροῦμε βεβαίως νά σκοτώ-
νουμε τούς ἑαυτούς μας ἐπειδή ἔτσι θά πεθαίναμε ὅλοι.
Ὅμως, ἐκτός κι ἂν κάτι ἐπανορθώσει αὐτή τήν κοινή
φθορά, σκοτώνουμε καθημερινῶς τά Σώματά μας μέ
Πολυφαγία καί τίς Σκέψεις μας μέ ἀγωνίες. Ἀπό τίς
Ἰκανότητες πού διαθέτουμε, τό νά θυμόμαστε σκοτώ-
νει τή Μνήμη μας. Ἀπό τά Συναισθήματα, ἡ ἀσέλ-
γεια σκοτώνει τόν πόθο. Ἀπό τίς Ἀρετές μας, τό δόσι-
μο σκοτώνει τήν ἐλευθερία. Καί ἂν αὐτά τά πράγμα-
τα αὐτοσκοτώνονται, τό πραγματοποιοῦν στήν ὑψι-
στη, καλύτερη καί ἀνώτατη τελειότητά τους: διότι,
μετά ἀπό τήν τελειότητα, ἔπεται ἀμέσως ἡ ὑπερβο-
λή, ἡ ὅποια μεταβάλλει τή φύση καί τά ὀνόματα, καί
κάνει τά πράγματα νά μήν εἶναι πιά τά ἴδια. Ἐάν, λοι-
πόν, τά καλύτερα πράγματα ταχύτατα σκοτώνουν
τούς ἴδιους τούς ἑαυτούς τους (διότι καμιά τελειότητα 14

δέν διαρκεί) καί ὅλα τά πράγματα τείνουν καί ἐπι-
διώκουν αὐτή τήν τελειότητα, τότε ὅλα ὀδεύουν πρὸς
τόν ἴδιο τους τόν Θάνατο. Ναί, τό πλαίσιο τοῦ σύμπαν-
τος Κόσμου (ἂν ὑποθέσουμε πῶς θά ἦταν δυνατόν ὁ
Θεός νά μένει ἄ-εργος ἢ ὀκνηρός), μήπως ἐπειδή ἔχει
ἀρχή θά πρέπει καί νά πεθάνει; Τότε, μέσα στό πνεῦ-
μα αὐτῆς τῆς ἀπραξίας τοῦ Θεοῦ, τί ἄλλο θά μπο-
ροῦσε νά σκοτώσει τόν κόσμο ἐκτός ἀπό τόν ἴδιο τόν
ἑαυτό του, ἀφοῦ ἔξω ἀπό αὐτόν δέν ὑπάρχει τίποτα;

2. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΥΠΟΧΡΕΟΥΝΤΑΙ ΝΑ ΒΑΦΟΝΤΑΙ

Ἡ ρυπαρότητα εἶναι ἀηδιαστική· εἶναι ὅμως δυνα-
τόν αὐτό νά εἶναι ἐπίσης ἐκείνο πού ἀποβαίνει πρὸς
ὄφελός της; Ποιός ἀπαγορεύει στήν ἀγαπημένη του
νά σφίγγει τή μέση της, νά βελτιώνει τίς ἀνισότη-
τες τοῦ σώματός της, νά γυαλίζει τά δόντια της ἢ
νά ἀρωματίζει τήν ἀναπνοή της; Ὡστόσο, τό ὅτι τό
πρόσωπο πρέπει νά ἐξεταστέι λεπτομερέστερα,
μᾶς ἀφορᾶ ἰδιαιτέρως. Διότι, ὅπως οἱ Ἄμαρτωλοί,
οἱ ὅποιοι δημόσια ὁμολογοῦν τίς κακές πράξεις τους,
τιμωροῦνται πάντοτε, ἐνῶ οἱ λανθάνουσες καί συγ-
καλυμμένες παρανομίες, πού δέν ἔχουν μάρτυρες,
παραμένουν ἀτιμώρητες, ἔτσι καί τά κρυφά μέρη
τοῦ σώματος ἀπαιτοῦν λιγότερο σεβασμό. Ὅμως,
σέ ὅτι ἀφορᾶ τό πρόσωπο, πού ἀποκαλύπτεται σέ
15 ὅλους τούς Ἐπιθεωρητές καί τούς ἐλέγχους, ὑπάρ-

χει πολλή καλοπροαίρετη ζήλεια. Δέν ἐπισύρει μόνον τήν προσοχή του ἀεικίνητου ματιού, ἀλλά εἶναι ἐπίσης τό κύριο ἀντικείμενο του πίο θεϊκοῦ ἀπό ὅλα τά ἀγγίγματα, του ἀσπασμοῦ, αὐτῆς τῆς παράξενης καί μυστικιστικῆς ἐνώσεως τῶν Ψυχῶν. Ἐάν Αὐτή, μέ τά ψιμμύθια, θά ἐθεωρεῖτο ὅτι ἐκπορνεύεται πρὸς ἕναν πίο "Ἄξιο" Ἄνδρα ἀπό ἐσένα, πόσο ζωηρή καί πόσο δίκαιη θά ἦταν ἡ κραυγή σου; Διότι, ἀπό ἔλλειψη αὐτοῦ του εὐκόλου καί ἔτοιμου τρόπου ἐπιδιόρθωσης, τό νά παραδίδουν τό σῶμα της στήν καταστροφή καί τήν παραμόρφωση οἱ τυραννικοί βιαστές καί στυγεροί διακορευτές ὄλων τῶν Γυναικῶν, πόσο εἰδεχθῆς μοιχεία εἶναι; Αὐτό πού ἀγαπᾶς περισσότερο στό πρόσωπό της εἶναι τό χρώμα, καί αὐτή ἡ βαφή εἶναι πού τό προσθέτει. Ἀλλά ἐσύ δέν τό δέχεσαι, ὄχι ἐπειδή ὑπάρχει ἀλλά ἐπειδή συμβαίνει νά τό γνωρίζεις. Ἀνόητε, πού ἡ ἄγνοια σέ κάνει εὐτυχῆ. Τά "Ἄστρα, ὁ "Ἡλιος, ὁ Οὐρανός, πού θαυμάζεις, δυστυχῶς δέν ἔχουν χρώμα, ἀλλά εἶναι ὠραῖα ἐπειδή φαίνονται ἔγχρωμα. Ἐάν αὐτό πού βλέπεις σ' ἐκείνη δέν σέ ἱκανοποιεῖ, ἔχεις τήν ἱκανοποιητική σιγουριά ὅτι σέ λίγο θά σέ ἱκανοποιήσῃ τό χρώμα της, ὅταν τή βλέπεις νά τό ἀπλώνει στό πρόσωπό της. Ἐάν τό πρόσωπό της ἦταν μία ζωγραφιά πάνω σ' ἕνα χαρτόνι ἢ σ' ἕναν τοῖχο, θά σοῦ ἄρεσε, ὅπως τό βλέπεις καί στό χαρτόνι καί στόν τοῖχο. Μπορεῖς, λοιπόν, νά τό ἀπεχθάνεσαι ὅταν αὐτό χαμογελάει, μιλάει καί φιλάει, ἐπειδή εἶναι βαμμένο; Τό πίο εὐχάριστο πρόσωπο τῆς γῆς δέν 16

είναι μήπως αυτό που μάς μαγεύει με χρώματα τῆς ἀνοιξης; Δέν μάς ἐνθουσιάζει περισσότερο ἢ εἰκόνα ζωγραφισμένων φρούτων, πουλιῶν καί ζώων ἀπό ὅσο ἡ φυσική τους ὄψη; Ἐπιδιορθώνουμε τίς φθορές τῶν σπιτιῶν μας, ἀλλά πρῶτα οἱ ψυχρές θύελλες πού εἰσχωροῦν ἀπό αὐτές καί μάς δαγκώνουν μάς προειδοποιοῦν ὅτι αὐτές εἶναι ἐκεῖ. Μπαλώνουμε τίς ρωγμές καί πλένουμε τούς λεκέδες ἀπό τά ἐργαλεῖα μας, ἀλλά ἔχει προηγηθεῖ ἡ δυσαρέσκεια τοῦ ματιοῦ ἢ ἄλλων μερῶν τοῦ σώματός μας. Ὅμως, μέ τήν προνοητικότητα τῶν γυναικῶν, αὐτό ἀποφεύγεται. Ἐάν μέ τόν ἀσπασμό ἢ μέ τήν ἀναπνοή σου στό πρόσωπό της, τό βάψιμο φεύγει, ἐσύ ὀργίζεσαι. Θά σοῦ συνέβαινε αὐτό ἐάν ἡ βαφή ἦταν ἀνεξίτηλη; Δέν τήν ἀγαπᾶς, λοιπόν, ἄβαφη καί ἂν ἀρχίσεις νά τήν μισεῖς, θά εἶναι ἐπειδή δέν εἶναι βαμμένη. Ἄν τώρα θά πεῖς ὅτι δέν τήν μισοῦσες προηγουμένως, στήν πραγματικότητα ἴσως τήν μισοῦσες καί τήν ἀγαποῦσες συγχρόνως. Ἄς εἶσαι τουλάχιστον σέ κάτι συνεπῆς καί ἀγάπα αὐτήν πού δείχνει τή μεγάλη της ἀγάπη γιά σένα μέ τό νά ὑποβάλλεται σ' αὐτούς τούς κόπους ὥστε νά φαίνεται ὁμορφη σ' ἐσένα.

3. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΟΙ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ ΕΙΝΑΙ ΠΙΟ ΠΑΡΑΞΕΝΟΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

Ποῖός θά διαβάσει αὐτό τό Παράδοξο καί δέν θά
77 σκεφτεῖ ὅτι εἶμαι πῶ παράξενος ἀπό ὅτι ἤμουν

ἐχθές, πού δέν σκεφτόμουν μέ αὐτό τόν τρόπο; Καί
ἂν μία καί μόνο μέρα κάνει σέ μένα αὐτή τήν αἰσθητή
διαφορά, τί θά φέρει ἄραγε τό βάρος τῶν πολλῶν
ἐτῶν; Ἡ παραξενιά στούς νέους ἀνθρώπους θεω-
ρεῖται ὡς μία κάποια ἀδυναμία γιά ἔπαρση ἢ μία
πνευματώδης τρέλα· ἀλλά στούς ἡλικιωμένους, τῶν
ὁποίων οἱ αἰσθήσεις εἶναι σέ μαρασμό, γίνεται φυσι-
κή κατάσταση κι ἐπομένως πιό πλήρης καί πιό τέ-
λεια. Διότι, ὅπως γίνεται πιό ἰσχυρή ἡ φαντασία μας
κατά τήν ὥρα τοῦ ὕπνου, ἔτσι συμβαίνει καί μέ τήν
Ἡλικία, ἡ ὁποία εἶναι ἓνα προοίμιο τοῦ βαθιοῦ ὕπνου
τοῦ Θανάτου. Μᾶς χρεώνουν γιά ἀσυνέπεια, τήν
ὁποία ὅμως οἱ νέοι ἐπιτρέπουν στούς ἑαυτούς τους.
Ἔτσι ὅμως, κατακρίνοντας αὐτό πού ἔχουν ἐγκρίνει
γιά τούς ἴδιους, μᾶς ξεπερνοῦν κατά πολύ σέ ἀσυνέ-
πεια, ἀφοῦ ἔχουν ἀλλάξει ἀποψη μία φορά ἤδη πε-
ρισσότερη ἀπό ἐμᾶς. Ναι, ἀσχολοῦνται μέ μεγαλύτε-
ρη ραθυμία σέ περισσότερες ἀπό ἐμᾶς ἐπινοήσεις πε-
ρίεργων ἐνδυμασιῶν, διότι ἐμεῖς, ὅταν εἴμαστε με-
λαγχολικοί φορᾶμε μαῦρα, ὅταν ἔχουμε ἐπιθυμία,
πράσινα, ὅταν μᾶς ἔχουν ἐγκαταλείψει, κιτρινόμαυ-
ρα, ἱκανοποιώντας τά δικά μας ἐσωτερικά συναισθή-
ματα. Αὐτοί ὅμως ψηφίζουν Νόμους καί ἀναγκάζουν
τούς Εὐγενεῖς, τούς Λόγιους, τούς Ἐμπόρους καί
ὅλες τίς Τάξεις νά ἔχουν ὀρισμένες συνήθειες. Οἱ γέ-
ροι ἀνθρωποι τῆς ἐποχῆς μας ἄλλαζαν, μέ πολλή
ὑπομονή, τό ἴδιο τό σῶμα τους, πολλούς ἀπό τούς
Νόμους πού εἶχαν, πολλά ἀπό τή Γλῶσσα τους, ναι,
καί ἀπό τή Θρησκεία τους. Καί ὅμως οἱ νέοι κατηγο-

ροῦν ἐμᾶς. Τό νά ἐρωτευθεῖ κανείς θεωρεῖται σωστό καί φυσικό γιά ἕναν νέο ἄνθρωπο, ἀλλά γιά ἕναν γέρο ἐξωφρενικό. Καί αὐτό τό κυνικό χιουῦμορ τῆς Ζήλει-
ας, εἶναι πολύ κοινό σ' αὐτούς τούς νέους, ἀλλά καί πολύ παράξενο συγχρόνως. Ναι, αὐτό πού ποτέ δέν λείπει ἀπό τούς νέους ἀνθρώπους καί εἶναι πολύ φυσικό, ἀλλά καί παράξενο, εἶναι ἡ Ἀπληστία. Ἀκόμα καί στά ταξίδια τους καταλήγουν νά κάνουν μεγάλες προμήθειες. Ὑπάρχει πιά παράξενη συνήθεια ἀπό αὐτήν τῶν νέων πού, στίς πιά ζεστές ἐποχές, φοροῦν διπλές κάπες καί κουκούλες ὅπως οἱ γεροντότεροι ἀπό ἐμᾶς; Ἡ εἶναι ἄραγε τόσο πιά γελοῖο τό νά φέρεις μακριά κόμη ἀπό τό νά μήν φαίνεται καθόλου; Εἰλικρινά, ὅπως μεταξύ τῶν Φιλοσόφων, ὁ Σκεπτικιστής ὁ ὁποῖος ἀμφισβητεῖ τά πάντα εἶναι πιά φιλό-
νικος, τόσο ἀπό τόν Δογματικό πού καταφάσκει, ὅσο καί ἀπό τόν Ἀκαδημαϊκό πού ἀρνεῖται τά πάντα, ἔτσι εἶναι καί αὐτοί οἱ ἀβέβαιοι πρεσβύτεροι, οἱ ὁποῖοι θεωροῦν παράξενους καί αὐτούς πού ἀκολουθοῦν τίς ἀνακαλύψεις ἄλλων, καί ἐκείνους πού ὀδηγοῦνται ἀπό τίς προτάσεις τοῦ δικοῦ τους πνεύματος. Καταλήγουν ἔτσι νά εἶναι πιά παράξενοι καί ἀπό τούς δύο.

4. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ Η ΦΥΣΗ ΕΙΝΑΙ Ο ΧΕΙΡΟΤΕΡΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΜΑΣ

Θά εἶναι ἡ Φύση ὀδηγός γιά ὅλα τά δημιουργήμα-
19 τα ἕνα ἀπό τά ὁποῖα εἶναι καί αὐτή ἡ ἴδια; Ἡ, ἐάν θά

ἔχει καί αὐτή ἕναν ὁδηγό, τότε καί ὁποιοδήποτε ἄλλο δημιούργημα θά ἔχει ἕναν καλύτερο ὁδηγό ἀπό αὐτόν πού ἔχουμε ἐμεῖς; Τά συναισθήματα τοῦ Πόθου καί τοῦ Θυμοῦ, κι ἀκόμα τό νά σφάλεις εἶναι φυσικά: θά τά ἀκολουθήσουμε; Μπορεῖ ἡ Φύση νά ἀποτελεῖ καλό ὁδηγό γιά ἐμᾶς πού ἔχουμε διαφθεῖρει ὄχι μόνο τούς ἑαυτούς μας, ἀλλά καί αὐτή τήν ἴδια; Μήπως, ἀκόμα καί μέσα στή λευκή ἀκεραιότητα τῆς Φύσης, ἡ διαφθορά τοῦ πρώτου ἀνθρώπου δέν προέκυψε ἀπό τήν ἐπιθυμία τῆς γνώσεως; Καί δέν ἦταν ἡ Φύση, ἐάν ἡ Φύση γιά κάτι εὐθύνεται, ἐκείνη πού ἐνστάλαξε μέσα του αὐτή τήν ἐπιθυμία γιά γνώση; Ἐάν μέ τή Φύση θά κατανοήσουμε τήν οὐσία μας, τόν προσδιορισμό μας, τή λογικότητά μας, τότε αὐτή, μέ τό νά εἶναι κοινή καί ὅμοια γιά ὅλους τούς ἀνθρώπους (οἱ ἡλίθιοι καί οἱ παραλογισμένοι ἔχουν ἐξ ἴσου λογικότητα), γιατί ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἔχοντας μία φύση, δέν θά ἀκολουθήσουν τήν ἴδια πορεία; Ἡ ἐάν θά παραδεχθοῦμε τίς τάσεις καί κλίσεις μας, τότε ἀλίμονο, πόσο ἀνίκανος ἀποδεικνύεται στήν πραγματικότητα ὁ ὁδηγός ἐκεῖνος πού ἀκολουθεῖ τή θερμοκρασία τῶν ἰσχνῶν σωμάτων μας; Διότι δέν μποροῦμε νά ἰσχυριστοῦμε, μέ κανέναν τρόπο, ὅτι ἔλκομε τίς κλίσεις μας, τό μυαλό μας, τήν ψυχή μας ἀπό τούς γονεῖς μας. Τό νά ὑποστηρίξουμε κάτι τέτοιο, ὡς "Ὀλον ἀπό "Ὀλον, εἶναι ἕνας λανθασμένος συλλογισμός, διότι τότε τίποτα δέν ἀπομένει στόν πρῶτο· ἢ ἂν θεωρήσουμε τό μεταβιβαζόμενο ὡς τμήμα τοῦ ὅλου, τότε γίνεται ἐκ 20

προοιμίου ἓνα σφάλμα ἐμπειρίας, ἐπειδή, αὐτό τό τμήμα μοιραζόμενο ἐξ ἴσου σέ πολλά παιδιά, σέ μερικές γενιές γίνεται τίποτα. "Ἡ τό νά ἀποδώσουμε αὐτές τίς ιδιότητες στήν ἐπικοινωνία μεταξύ γονιῶν καί παιδιῶν, συνιστᾷ σφάλμα πρός τή Θεότητα· διότι τό νά μεταδώσεις, διά τῆς ἐπικοινωνίας, τήν ἰκανότητα τῆς πλήρους ἐπικοινωνίας μέ ὅποιονδήποτε ἄλλον, ἐκτός μέ τόν Θεό, εἶναι ἀπόλυτη ὕβρις. Καί ἂν θά εἶχατε τή φύση καί τήν κλίση τοῦ πατέρα σας, κι ἂν ἐκεῖνος ἐπίσης θά εἶχε αὐτές τοῦ δικοῦ του πατέρα, ἀνεβαίνοντας πρός τά ἐπάνω, θά καταλήξουμε ἔτσι στό ὅτι ὅλα προέρχονται ἀπό ἓναν ἄνθρωπο, ὅλοι ἔχουν μία φύση καί ὅλοι θά ἀκολουθήσουν μία καί μόνο πορεία. "Ὅμως, αὐτό εἶναι ἀδύνατο. Ἐπομένως, ἀπό τούς γονεῖς κληρονομοῦμε ὀλόκληρα τά σώματά μας καί τίς ιδιοσυγκρασίες μας, ἐνῶ οἱ κλίσεις καί ἡ νοημοσύνη μας ἔπονται. Διότι, τό μυαλό μας βαραίνει ἀπό τίς θλίψεις τοῦ σώματος καί εὐφραίνεται μέ τίς χαρές τοῦ σώματος: πῶς, κατά συνέπεια, θά μᾶς κυβερνήσει αὐτή ἡ φύση, ἡ ὁποία ἐλέγχεται ἀπό τό χειρότερο τμήμα τοῦ ἑαυτοῦ μας; Ἡ φύση, παρά τό ὅτι τήν ἀποδιώχνουμε, θά ἐπανέλθει. Αὐτό εἶναι ἀλήθεια: ὅμως, ἐκεῖνες οἱ καλές προδιαθέσεις καί ἐμπνεύσεις πού θά θέλαμε νά εἶναι οἱ ὁδηγοί μας, πρέπει ἀπό ἐμᾶς νά θεραπεύονται, νά θωπεύονται καί νά καλωσορίζονται, διότι διαφορετικά μᾶς ἐγκαταλείπουν [...]" Ἐχουμε πολύ φτωχή γνώση μέ τήν ὁποία ἀπλῶς καταφέρνουμε νά ἐννοήσουμε τί εἶναι ἡ βρο-

χή, τί ὁ ἄνεμος, τί ὁ κεραυνός καί τί χαρακτηρίζουμε
Μεταφυσικό, ὑπερφυσικό. Τέτοια μηδαμινά πράγ-
ματα, τέτοια «τίποτα» εἶναι αὐτά πού ἐπιτρέπουμε
στήν ἀπλή μας φύση νά ἀντιληφθεῖ. Τέλος, μέ τό νά
ἀκολουθοῦμε πιστά τή Φύση, χάνουμε τίς εὐχάρι-
στες καί νόμιμες ἀπολαύσεις αὐτῆς τῆς ζωῆς, διότι
θά πίνουμε μόνο νερό καί θά τρῶμε βελανίδια καί ρί-
ζες καί αὐτά δέν εἶναι τόσο γλυκά καί νόστιμα ὅσο
αὐτά πού παράγει τώρα ἡ τέχνη καί ἡ βιομηχανία
τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπίσης, θά χάσουμε τήν ἀνάγκη γιά
Κοιότητες, Νόμους, Τέχνες καί Ἐπιστήμες, πού
ἀποτελοῦν προϊόντα τοῦ ἀνθρώπινου μόχθου. Ναί,
θά μᾶς λείψει ἔτσι ἡ τελευταία καλύτερη καταφυγή
ἀπό τήν Ἀθλιότητα, ὁ Θάνατος, ἐπειδή κανένας θά-
νατος δέν εἶναι φυσικός. Διότι, ἐάν ἐσεῖς δέν τολ-
μᾶτε νά χαρακτηρίσετε ὅλους τοὺς Θανάτους βίαι-
ους (παρά τό ὅτι δέν βλέπω τό γιατί καί οἱ Ἀσθένει-
ες δέν εἶναι βιαιότητες), ὁμολογεῖστε τουλάχιστον
ὅτι ὅλοι οἱ θάνατοι προέρχονται ἀπό κάποιο ἐλάτ-
τωμα αὐτοῦ πού ἡ φύση ἔπλασε τέλειο καί θά ἤθελε
νά διατηρεῖ καί νά προστατεύει. Ἐπομένως, ὅλοι οἱ
θάνατοι εἶναι ἐναντίον τῆς Φύσης.

5. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΜΟΝΟΝ ΟΙ ΔΕΙΛΟΙ ΤΟΛΜΟΥΝ ΝΑ ΠΕΘΑΝΟΥΝ

Τά ἄκρα ἀφαιροῦνται ἐξ ἴσου ἀπό τόν μέσο ὄρο: ἔτσι
λοιπόν, ἡ ἀπόλυτη ἀπελπισία προσβάλλει τόσο τήν 22

πραγματική γενναιότητα ὅσο καί ἡ λανθάνουσα δειλία. Στίς ὁποῖες συνθήκες δικαίως ἀποδίδω ὅλους τοὺς μὴ ἐπιβεβλημένους θανάτους. Πότε ὁ γενναῖος σασ ἄνθρωπος θά πεθάνει; Ὅταν ἐξαναγκαστεῖ; Μὲ τὴν ἴδια συνθήκη καί ὁ δειλὸς ὑποφέρει ἀπὸ αὐτό πού εἶναι ἀναπόφευκτο. Καί τό νά προστρέξεις πρὸς τόν μὴ ἐπιβεβλημένο θάνατο εἶναι τό ἴδιο μέ τό νά ἐνδίδεις στήν πρώτη ἀπελπισία στήν ὁποία καταδικάστηκες. Θά πεθάνει κάποιος πού εἶναι πλούσιος καί εὐτυχής; Ὁχι. Καί στίς θλίψεις καί στήν ἀθλιότητα, ὁ θάνατος εἶναι ἡ ἐπιλεγμένη καταφυγή τῶν δειλῶν. Fortiter ille facit qui miser esse potest (Πράττει μέ γενναιότητα αὐτός πού εἶναι δυστυχισμένος καί μπορεῖ νά ἀντέχει). Ὅμως, διδάσκεται καί γίνεται πράξη μεταξύ τῶν Γενναίων μας τό ὅτι, προκειμένου νά θιγεῖ ἡ φήμη μας ἢ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἀπὸ ὁποιαδήποτε προσβολή, ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἐξαθλίωση, θά προσφέρουμε τά στήθη μας στά στόματα τῶν κανονιῶν ἢ στίς αἰχμές τῶν σπαθιῶν. Καί αὐτό φαίνεται νά εἶναι μία γενναία, πύρινη, λαμπρή καί ἀνώτερη ἀπόφαση, ἐνῶ δέν δείχνει στήν πραγματικότητα παρά ἓνα δειλό, γήινο καί χαμερπές Πνεῦμα. Γιατί, ἄραγε, ἀλυσοδέουν τοὺς Σκλάβους στίς γαλλέρες, ἂν δέν εἶναι ἐπειδὴ θά διψήσουν γιά τόν θάνατό τους καί, στήν πρώτη χαλαρή στιγμή, θά πέσουν στήν ἄγρια θάλασσα; Γιατί ἀφαιροῦν τά ὅπλα ἀπὸ τοὺς κατάδικους, ἂν δέν εἶναι γιά νά τοὺς στερήσουν αὐτήν τὴν εὐκολία πού ἐπιδιώκουν οἱ δειλοί, δηλαδή ἓναν γρήγορο θάνατο; Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι μία θύελλα, ἓνας πόλεμος, καί ἐκεῖνος πού τολμᾷ

νά πεθάνει γιά νά ξεφύγει ἀπό τίς ἀγωνίες της, σ' ἐμένα μοιάζει ἐξ ἴσου γενναῖος μέ ἐκείνον πού τολμάει νά αὐτοαπαγχονιστεῖ, γιά νά μήν σταλεῖ στούς πολέμους. "Ἐχω δεῖ κάποιον σέ τέτοια ἀκραία μελαγχολία, πού στή συνέχεια ἔγινε τρέλα, ὁ ὁποῖος πάσχισε νά χρησιμοποιήσει τήν ἴδια τήν ἀναπνοή του σάν ἐργαλεῖο γιά νά σταματήσει τήν ἀναπνοή του, ὥστε νά πάθει ἀσφυξία· ὅμως, ἀλίμονο, αὐτός ἦταν τρελός. Καί ἔχω γνωρίσει κάποιον ἄλλον, ὁ ὁποῖος τόσο μαράζωσε ἀπό τήν καταπίεση μίας ταπεινωτικῆς ντροπῆς, πού ὑποβλήθηκε σέ περισσότερους κόπους γιά νά πεθάνει ἀπό ὅσους θά τοῦ χρησίμευαν γιά νά συντηρήσει ἐπαρκῶς τή ζωή του καί τό ἠθικό του, ὥστε νά ξεπεράσει τή ντροπή του. Ποιός ἀνόητος θά χαρακτήριζε αὐτή τήν δειλία ὡς γενναιότητα, αὐτή τήν ποταπότητα ὡς ταπεινοφροσύνη; Καί τέλος, ἀπό αὐτούς πού ἐπιλέγουν αὐτόν τόν Ἀλληγορικό θάνατο τῆς ἀφοσίωσης στή Θρησκεία, πόσο λίγοι ἀποδεικνύονται κατάλληλοι νά περιβληθοῦν ὁποιοδήποτε ἔνδυμα γενναιότητας, ἐνῶ τούς ταιριάζουν μόνο τά λεία καί στιλπνά μέταλλα, πού κατασκευάζονται ἀποκλειστικά γιά τήν ἀπομόνωση τῆς δειλίας.

6. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΤΑ ΔΩΡΑ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ
ΕΙΝΑΙ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΑ ΔΩΡΑ ΤΟΥ ΝΟΥ
Ἡ ΤΗΣ ΤΥΧΗΣ

ση. "Όχι πώς αυτό δημιουργεί τόν νοῦ, ἀλλά διαμορφώνει ἕνα καλό ἢ κακό μυαλό. Καί μπορεί αυτό τό μυαλό νά συνυπάρχει μέ Ψυχή, χωρίς αυτό νά συνιστᾶ παραβίαση ἢ ἀδικία πρὸς τή Λογική ἢ τή Φιλοσοφία· καί στή συνέχεια, ἡ Ψυχή μας — κατά τή γνώμη μου — νά ἀποκτᾶ δυνατότητες ἀπό τό σῶμα μας καί ὄχι τό σῶμα ἀπό αὐτήν. Τό σῶμα μου δίνει τήν ἄδεια στήν Ψυχή μου νά δεῖ τίς ὁμορφιές τοῦ Κόσμου μέσα ἀπό τά μάτια μου, ν' ἀκούσει εὐχάριστα πράγματα μέσα ἀπό τά αὐτιά μου, καί ἐπιφορτίζει τά ὅποια ὄργανά του γιά τή μεταβίβαση ὄλων τῶν αἰσθητικῶν ἀπολαύσεων. "Όμως, δυστυχῶς, ἡ ψυχή μου δέν μπορεί νά ὑποχρεώνει ὅποιοδήποτε μέρος τοῦ σώματός μου, πού δέν προσφέρεται, νά δεῖ ἢ νά ἀκούσει: παρά τό ὅτι, χωρίς ἀμφιβολία, αὐτή θά εἶχε τήν ἴδια ὅπως πρὶν ἰκανότητα καί προθυμία νά δεῖ πίσω ἀπό τίς αἰσθήσεις. Ἐάν τώρα ἡ ψυχή μου ἔλεγε, ὅτι αὐτή δίνει τή δυνατότητα στά μέλη μου νά γευτοῦν αὐτές τίς εὐχαριστήσεις, ἀλλά ἡ ἴδια ἀγάλλεται μόνο μέ ἐκεῖνες τίς πλούσιες γλυκύτητες τίς ὁποῖες ἡ ἐσωτερική της ὄραση καί αἰσθήσεις ἀντιλαμβάνονται, θά ἔπρεπε νά ὑποκρίνεται· διότι ἐγώ αἰσθάνομαι συχνά ὅτι βρίσκει παρηγοριά μέ ὁμορφιές πού βλέπει μέσα ἀπό τά μάτια μου καί Μουσική πού ἀκούει μέσα ἀπό τά αὐτιά μου. Συνεπῶς, αὐτή ἡ τελειότητα πού τό σῶμα μου κατέχει εἶναι ἐκείνη πού τοῦ δίνει τή δυνατότητα νά μεταφέρει στό νοῦ μου ὅλες τίς ἀπολαύσεις, ἐνῶ ὁ

νά διδάξει στά μή διαθέσιμα ὄργανά μου τίς ἱκανότητές τους, οὔτε νά δείξει, σ' αὐτά τά ὅποια εἶναι κατά τόν καλύτερο τρόπο διαθέσιμα, ἐκείνη τήν ὁμορφιά τῶν Ἀγγέλων ἢ τῆς Μουσικῆς τῶν Σφαιρῶν, τήν ὅποια ὑπερηφανεύεται ὅτι ἀντικρύζει. Ἄραγε ἡ Ἀγνότητα, ἡ Ἐγκράτεια ἢ ἡ Γενναιότητα εἶναι χάρισμα τοῦ μυαλοῦ; Ἐγώ κάνω ἑκκλήση πρὸς τοὺς γιατροὺς νά ἀποφανθοῦν ἐάν ἡ αἰτία ὅλων αὐτῶν δέν βρίσκεται στό σῶμα. Ἡ ὑγεία εἶναι ἓνα χάρισμα τοῦ σώματος, ἐνῶ ἡ ὑπομονή κατά τήν ἀσθένεια εἶναι χάρισμα τοῦ νοῦ. Ἐπομένως, ποιός θά ὑποστηρίξει ὅτι αὐτή ἡ ὑπομονή προσφέρει τήν ἴδια εὐτυχία μέ τήν ὑγεία, ἐφ' ὅσον γιά νά αἰσθανθοῦμε αὐτή τήν εὐτυχία πρέπει συγχρόνως νά εἴμαστε ἐξαιρετικά δυστυχημένοι; Καί γιά τή δόμηση μιᾶς Κοινωνίας τῶν Πολιτῶν καί μιᾶς ἀμοιβαίας Ἀγάπης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὅποια ἀποτελεῖ ἓναν κύριο στόχο τῆς ἀνθρώπινης ιδιότητάς μας, πιστεύω πῶς ἡ ὁμορφιά, οἱ ἀναλογίες καί ἡ γενική ἐμφάνιση τοῦ σώματος ἔχουν μεγαλύτερη δύναμη ἐπιβολῆς, στό νά κατακτήσουμε αὐτήν τήν Ἀγάπη, ἀπό ὅσο οἱ ἀρετές τοῦ νοῦ. Διότι οἱ πρῶτες μᾶς ἐντυπωσιάζουν ξαφνικά καί μᾶς κατακτοῦν ἀμέσως, ἐνῶ γιά νά γίνουν ἀντιληπτές οἱ ἀρετές ἀπαιτεῖται καί νά ἔχει σωστή κρίση αὐτός πού θά τίς ξεχωρίσει, καί μία μακρά περίοδος δοκιμασίας καί ἐπικοινωνίας μεταξύ τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλά ἀκόμα καί τότε, πόση, ἀλίμονο, ἀπό τήν πίστη καί τήν πεποίθησή μας θά ὑποχρεωθοῦμε νά δώσουμε, μέχρι νά βεβαι-

ωθοῦμε ὅτι οἱ ἀρετές αὐτές δέν εἶναι κίβδηλες; Ἐπειδή τό νά εἶσαι ἀπό τό νά φαίνεσαι ἐνάρετος δέν διαφέρει πολύ. Ἐκεῖνος, δηλαδή, πού δέν ἔχει ἀρετή, δέν μπορεῖ νά ὑποκριθεῖ πώς ἔχει. Ἐκεῖνος, ὅμως, πού ἔχει λίγη, μπορεῖ νά ἐπιχρυσώσει καί νά καλύψει μέ σμάλτο, ναί, καί νά μετατρέψει πολλή φαυλότητα σέ ἀρετή. Διότι, δῶσε σέ κάποιον τή δυνατότητα νά εἶναι διακριτικός καί εὐέλικτος σέ μία συντροφιά — ἰδιότητες πού ἀποτελοῦν μεγάλες ἀρετές καί χαρίσματα τοῦ μυαλοῦ — καί θα δεῖς ὅτι αὐτή ἡ προαίρεση θά ἀποτελέσει γι' αὐτόν τήν Ψυχή καί τό Ἐλιξίριο κάθε ἀρετῆς. Ἔτσι ὥστε, μέ τό ἄγγιγμά τους, ἀκόμα καί ἡ ὑπερηφάνεια θά παίρνει τή μορφή κοινωνικῆς ταπεινοφροσύνης καί ἡ δειλία θά μοιάζει τιμητική καί σοφή γενναιότητα. Ἀντιθέτως, στά ὁρατά πράγματα δέν ὑπάρχει αὐτός ὁ κίνδυνος. Διότι σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τό σῶμα τό ὅποιο ἐσύ ἀγαπᾶς καί ἐκτιμᾶς, εἶναι βέβαιο ὅτι τό ὠραῖο εἶναι ὠραῖο, καί ἂν ὄχι σέ σχέση μέ τήν τελειότητα, τουλάχιστον σέ ὅποιον βαθμό ἡ δική σου κρίση εἶναι ἱκανοποιητική. Καί σ' ἓνα εὐμορφο σῶμα, ἐγώ σπανίως ὑποπτεύομαι τήν ὑπαρξη ἑνός δυσανάλογου μυαλοῦ ἢ, ἀντίθετα, σπανίως προσδοκῶ νά βρῶ ἓνα ὑπέροχο μυαλό σ' ἓνα παραμορφωμένο σῶμα. Εἶναι τό ἴδιο ὅπως, ὅταν βλέπω ἓνα ὠραῖο σπίτι, μοῦ δημιουργεῖται ἡ βεβαιότητα ὅτι ἀνήκει σ' ἓναν ἄξιο ἰδιοκτήτη, ἐνῶ φεύγω μακριά ἀπό ἓνα ἐρειπωμένο καί ρυπαρό κτίριο ἐπειδή μοῦ φαίνεται γεμάτο ἀπό ἄθλιους ἀνθρώπους, ὅπως οἱ φυλακές, ἢ ὅτι τό διαχειρίζεται ἓνας

ἀνάξιος καὶ ἀπρόσεκτος ἔνοικος ὁ ὁποῖος ἀνέχεται τὴν ἐξαθλίωσίν του. Καὶ εἶναι ἀλήθεια πῶς τὰ δῶρα τῆς τύχης, πού ἀφοροῦν σέ πλούτη, εἶναι χειροποίητοι, ναί, προαγωγοὶ τῶν ἀπολαύσεων τοῦ σώματος, ὅμως, μέ τή μεσολάβησίν τους φροντίζουμε τὴν ὑγεία, διατηροῦμε τὴν ὁμορφιά καὶ ἀγοράζουμε χαρές. Κατὰ συνέπεια, ἡ ἀρετή, ἡ ὁποία πρέπει νά εἶναι ἀγαπητὴ γιὰ τὴν ἴδια της τὴν ὑπόστασι καὶ ἡ ὁποία δέν ὑπηρετεῖ κανέναν ἄλλο προορισμό, στὴν πραγματικότητα δέν ἀντιπροσωπεύει τίποτα· ὅσο γιὰ τὰ πλούτη, τῶν ὁποίων προορισμός εἶναι ἡ καλὴ κατάστασι τοῦ σώματος, αὐτὰ δέν μπορεῖ νά εἶναι ἀπὸ μόνον τους τόσο ἄριστα, ὅσο ὁ τελικὸς σκοπὸς πρὸς τὸν ὁποῖο σταθμίζονται.

7. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ Ο ΣΟΦΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΠΛΟΥΣΙΟ ΓΕΛΙΟ

«*Ride si sapi o ruella ride*», «Ἐάν εἶσαι σοφός, γέλα». Ἄφοῦ ἡ ἱκανότητα ὁμιλίας, λογικῆς καὶ γέλιου εἶναι ἐξ ἴσου ιδιότητες τοῦ ἀνθρώπου καὶ μόνον, γιατί δέν θά εἶναι πῶς σοφός αὐτός πού χρησιμοποιεῖ τό περισσότερο γέλιο, ὅπως αὐτός πού ἔχει τὴν περισσότερη λογικὴ καὶ συναναστροφὴ; Εἶχα πάντα καὶ θά ἔχω κατανόησι γιὰ τὴν ῥήσιν πού λέει: «*per risum multum possis cognoscere stulum*», ὅτι δηλαδὴ ἀπὸ τό πολὺ γέλιο μπορεῖς νά καταλάβεις τὴν ὑπαρξὴ ἑνὸς ἀνόητου. Δέν ἐννοῶ, βεβαίως, ὅτι ὅλοι ὅσοι γελᾶνε 28

είναι ανόητοι, αλλά ὅτι μεταξύ αὐτῶν ὑπάρχει κάποιος ανόητος, τόν ὁποῖο χλευάζουν οἱ σοφοί. Γεγονός τό ὁποῖο ὤθησε τόν "Ερασμο νά βάλει αὐτή τήν ρήση ὡς τό πρῶτο ἐπιχείρημα στό στόμα τῆς Τρέλας του, μέ σκοπό νά κάνει τούς θεατές νά γελάσουν. Διότι οἱ ανόητοι εἶναι αὐτοί μέ τούς ὁποίους περισσότερο γελοῦν οἱ ἄλλοι, ἐνῶ αὐτοί γελοῦν λιγότερο ἀπό ὅλους γιά ὅποιονδήποτε. Καί ἡ Φύση εἶδε τό πόσο ἀναγκαία εἶναι γιά τόν ἄνθρωπο αὐτή ἡ ἰκανότητα, ὥστε ἰκανοποιήθηκε ἀπό τό ὅτι ἀναγκαζόμαστε νά γελάμε ἀπό περισσότερες αἰτίες, ἀπό ὅσες ἄλλες μᾶς ὠθοῦν στό νά ἀσκήσουμε ὅποιαδήποτε ἄλλη δυνατότητά μας. Διότι ἀκόμα καί τά πιό ἀντιφατικά πράγματα μπορεῖ νά προκαλέσουν αὐτό τό ἀποτέλεσμα, ἀφοῦ γελάμε τόσο γιά εὐφυῆ ὅσο καί γιά ανόητα πράγματα. "Ἐχω δεῖ ἀνθρώπους νά γελοῦν καί μέ τά δύο αὐτά ἀντιφατικά στοιχεῖα, μέ τόση διάρκεια καί τόση ἔνταση, ὥστε στό τέλος νά κλαῖνε ἐπειδή δέν μποροῦσαν νά γελάσουν ἄλλο. Γι' αὐτό καί ὁ ποιητής, ἔχοντας περιγράψει τήν ἡρεμία ἑνός σοφοῦ συνταξιούχου ἀνθρώπου, εἶπε, σέ μιά σειρά, ὅσα ἐμεῖς ἤδη ἀναφέραμε σέ πολλές.

«Quid facit Canius tuus? Ridet»

(Τί κάνει ὁ δικός σου Κάνιος; Γελάει)

"Ἐχουμε ἀποκομίσει τό συμπέρασμα ὅτι ἀκόμα καί τό ἀκραῖο γέλιο, ναί τό ἴδιο ὅπως καί τό κλάμα, εἶναι ἐκδηλώσεις εὐεξήγητης σοφίας· τόσο ὁ Δημόκριτος ὅσο καί ὁ Ἡράκλειτος, ἐραστές αὐτῶν τῶν ἄκρων, 29 χαρακτηρίστηκαν ὡς ἐραστές τῆς σοφίας. Μεταξύ

τώρα τῶν δικῶν μας σοφῶν, δέν ἔχω καμιά ἀμφιβολία ὅτι πολλοί θά ἦταν ἐκείνοι πού θά γελοῦσαν μέ τόν θρῆνο τοῦ Ἡράκλειτου, ἐνῶ κανείς δέν θά ἔκλαιγε γιά τό γέλιο τοῦ Δημόκριτου. "Όταν δέ παρακολουθῶ Κωμωδίες ἢ ἄλλες εὐφυεῖς ἐκδηλώσεις, ἔχω προσέξει κάποιους, οἱ ὁποῖοι, ἂν καί δέν κατανοοῦν τίς κινήσεις, ἐπιλέγουν νά γελοῦν ὅταν οἱ φίλοι τους γελοῦν, σάν τό καλύτερο μέσον γιά νά φανοῦν σοφοί καί γνῶστες· αὐτούς δέ πού παραμένουν ἀπαθεῖς τοὺς θεωρῶ ἀδαεῖς. "Ένας ἀνόητος, ἐάν μπεῖ σέ μιὰ Πριγκηπική Αὐλή καί δεῖ κάποιον ἀστεῖο ἄνθρωπο νά ἀκουμπάει στόν τοῖχο, καί νά εἶναι τόσο λαμπερός καί τόσο πολύχρωμος ὥστε δύσκολα νά τόν ξεχωρίζεις ἀπό τίς ταπετσαρίες, μέ τό σῶμα του σάν νά βρίσκεται μέσα σέ πανοπλία, καί νά εἶναι ἀλυσοδεμένος μέ χοντρές χρυσές καδένες, εἶναι δυνατόν καί εἶναι συνηθισμένο νά τόν ζηλέψει. Ἀλλά, εἶναι ποτέ δυνατόν, ἕνας σοφός ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνο δέν θά ζηλέψει αὐτόν τόν ἄνθρωπο, γιά νά μήν πῶ ὅτι θά τόν λυπηθεῖ, νά μήν ἀντιδράσει κάπως σ' αὐτό τό τέρας πού βλέπει; Ναι, ἄς τόν ἀφήσουμε νά γελά. Καί ἂν ἕνας ἀπό αὐτούς τοὺς θερμούς, ὀξύθυμους ταραχοποιούς, πού θρέφονται μέ τό νά διαπληκτίζονται καί νά βρίζουν τοὺς ἄλλους, ἐκτοξεύσει μιὰ καί μόνη βρισιά σ' ἕναν ἀνόητο, αὐτός, σάν ἀχυρένιο σπίτι πού γρήγορα τυλίγεται στίς φλόγες, θά θυμώσει πολύ. "Όμως, σέ μιὰ παρόμοια περίπτωση, ὁ σοφός, ψυχρός σάν σαλαμάνδρα, μπορεῖ ὄχι μόνο νά μήν θυμώσει μαζί του, ἀλλά καί νά τόν λυπηθεῖ.

Ἐπομένως, ἄφησέ τον νά γελά. "Ἐτσι, ἀπό τή δυνα-
τότητά του νά γελά ἀναγνωρίζεται ὁ ἄνθρωπος: ὁ
σοφός ἀπό τό ὅτι ξέρει μέ τί πρέπει νά γελάσει, καί
ὁ γενναῖος ἀπό τό ὅτι τολμάει νά γελάσει. Διότι
αὐτός πού γελάει, δικαίως ἔχει τή φήμη τοῦ περισ-
σότερο σοφοῦ ἀπό ἐκείνον πού γίνεται τό ἀντικείμε-
νο τοῦ γέλιου. Νομίζω, λοιπόν, ὅτι ἀπό αὐτό προκύ-
πτουν καί ὅσα ἔχω συχνά παρατηρήσει σ' αὐτούς
τούς τελευταίους καιρούς τῆς ἐπισημότητος. Ὅτι
δηλαδή, τώρα πού ἡ δεισιδαιμονική εὐγένεια τῶν
τρόπων ἔχει καταλήξει νά μὴν εἶναι παρά μιὰ ἀμοι-
βαία γαργαλιστική ἀλληλοκολακία, ὁ καθένας σχε-
δόν ἀσκεῖ μιὰ ἀστεία σειρά κινήσεων καί εἶναι ἱκα-
νοποιημένος μέ τό νά σκύβει στή μέση του καί νά
παραμορφώνει τόν ἑαυτό του. Ναί, νά γίνεται ἀνόη-
τος, ἐπιδιώκοντας — ἀπό ὅσα μπορῶ νά κατασκο-
πεύσω — τίποτα περισσότερο ἀπό τό νά δώσει στους
σοφούς ἀνθρώπους τῆς συντροφιάς του τήν εὐκαιρία
νά γελάσουν καί νά δείξουν ὅτι εἶναι σοφοί. Ἡ δέ
ἐτοιμότητα γιά γέλιο στους σοφούς ἀνθρώπους
εἶναι τόσο μεγάλη, πού νομίζω ὅτι ὅλοι οἱ σοφοί
ἄνθρωποι (ἐάν κάποιος σοφοί διαβάσουν αὐτό τό
Παράδοξο) θά γελάσουν τόσο μέ αὐτό τό κείμενο,
ὅσο καί μ' ἐμένα τόν ἴδιο.

8. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΤΟ ΚΑΛΟ ΕΙΝΑΙ ΠΙΟ ΚΟΙΝΟ ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΚΟ

Δέν ἔχω ποτέ μου τόσο θλιβερά κουραστῆ μέ ὅποια-
δήποτε ἄλλη ματαιοδοξία, ὅσο μέ τίς διαπιστώσεις
πού κάνουν οἱ ἀνόητοι γέροι ἐναντίον τῆς ἐποχῆς
μας, ἐκθειάζοντας ἀντίστοιχα τή δική τους. Ἀλίμο-
νο, ὅμως, προδίδουν ἔτσι τόν ἑαυτό τους. Διότι ἂν οἱ
ἐποχές ἄλλαξαν, εἶναι οἱ δικοί τους τρόποι πού τίς
ἄλλαξαν, πλὴν ὅμως, ὡς πρὸς τήν ἀπόλαυση, τά
μυαλά τους μοιάζουν νά ἀντιδροῦν ὅπως οἱ ἄρρωστοι
ἄνθρωποι στά Ποτά. Διότι, στήν πραγματικότητα,
τίποτα καινούργιο δέν συμβαίνει στον κόσμον. Ὅλα
εἶναι αὐτά πού ἦταν καί ὅπως ἦταν καί τότε, καί τό
καλό εἶναι ἄφθονο, ὅπως ἦταν πάντα· καί πρέπει νά
εἶναι πιό κοινό ἀπό τό κακό, διότι συμβαίνει νά εἶναι
κοινό στή Φύση, στόν προορισμό καί στήν τελειότη-
τα. Ἐρωτοτροπεῖ μέ ὅλα τά ὄντα καί, ἀντίστοιχα,
ὅλα τό ἐπηρεάζουν. Ἔτσι, στήν πρώτη νηπιακή ἡλι-
κία τοῦ κόσμου, ὑπῆρξε μία ἐποχή κατά τήν ὅποια
τίποτα δέν ἦταν κακό. Ἀλλά, ἔστω καί ἂν αὐτός ὁ
κόσμος θά ὑποφέρει ἀπό σήψη στήν πιό ἀκραία μορ-
φή ἀγυρτείας πού ὑπάρχει, δέν θά ὑπάρξει ποτέ μιᾶ
ἐποχή πού τίποτα δέν θά εἶναι καλό. Μπορεῖ τό κακό
νά τολμάει νά ἐμφανίζεται, νά ἀπλώνεται καί νά λάμ-
πει στόν κόσμον, ἀλλά καλύπτεται ἀπό τή Νύχτα
καί τό σκοτάδι, ἐνῶ καταβαρῶνεται καί ἐκδιώκε-
ται ὅταν τό καλό λατρεύεται καί ἀνταμείβεται. Καί
συμβαίνει, ὅπως μέ τίς Κεντήστρες, τούς Λιθοξόους

καί ἄλλους Τεχνίτες, πού μποροῦν νά διακοσμήσουν τό ἔργο τους μέ ὄλων τῶν εἰδῶν τά ἀντικείμενα, ἀφοῦ, μέ τό νά προσθέτουν καλύτερα στοιχεῖα, τό βελτιώνουν πάρα πολύ, ἢ μέ τό νά προσθέτουν περισσότερα ὑλικά, διπλασιάζουν τήν ποιότητα, ἐνῶ μέ τό νά προσθέτουν χειρότερα ὑλικά, μποροῦν νά αὐξάνουν τήν ἐντύπωση πού προκαλοῦν, τή λάμψη καί τήν ὑπεροχή τους· ἔτσι καί τό καλό, ὄχι μόνον διαθέτει τήν ἀγαθότητά του σέ ὄλους, ἀλλά, προκειμένου νά γίνει πίο κοινό σέ ἐμᾶς, δέν ἀρνεῖται τή βοήθεια κανενός, οὔτε καί αὐτοῦ τοῦ ἀκραιῦ ἀνταγωνιστῆ του, τοῦ κακοῦ. Διότι οἱ κακές συμπεριφορές εἶναι οἱ γονεῖς τῶν καλῶν Νόμων. Καί σέ κάθε κακό ὑπάρχει μία ἀντίστοιχη ὑπεροχή τήν ὁποία, στήν κοινή γλώσσα, ὀνομάζουμε καλό. Γιά τίς συνήθειες τοῦ συρμοῦ, γιά τίς κινήσεις καί τίς χειρονομίες μας, γιά ἐκφράσεις στήν ὀμιλία μας, θεωροῦμε ὅτι ἦταν καλές ὅσο τίς χρησιμοποιοῦσαμε, ὅσο δηλαδή ἦταν κοινές: συνεπῶς καί τρώμε, περπατᾶμε καί κοιμόμαστε, μόνον ὅταν εἶναι ἢ φαίνεται ὅτι εἶναι καλό νά τό πράξουμε. "Ὅλα τά ὠραῖα, ὅλα τά ἐπιωφελῆ καί ὅλα τά ἐνάρετα εἶναι καλά. Καί τά τρία αὐτά, νομίζω ὅτι ἐμπεριέχουν ὅλα τά πράγματα, ἀλλά καί τά ἄκρα ἀντίθετά τους ἐπίσης, ἀπό τά ὁποία εἶναι δυνατόν νά προκύψει, γιά παράδειγμα, ὁ ρυπαρός πού μπορεῖ νά εἶναι πλούσιος καί ἐνάρετος συγχρόνως, ὁ φτωχός πού μπορεῖ νά εἶναι ἐνάρετος καί ὠραῖος, ὁ διεφθαρμένος πού μπορεῖ νά εἶναι ὠραῖος καί πλούσιος. Τό Καλό κατέχει τόσο πολύ

αυτούς τούς ικανοποιητικούς τρόπους νά γίνεται κοινό, ὥστε μερικά ἄτομα τά κατακτᾶ πλήρως, ἐνῶ στά ἄτομα πού διαπνέονται ἀπό τό κακό, μπορεῖ νά σκύβει ταπεινά γιά νά συννυπάρξει μέ τό κακό. Καί ἀπό τά ἀδιάφορα πράγματα, πολλά ἔγιναν καλά μόνον καί μόνον ἐπειδή ἔγιναν κοινά, ὅπως τά Τελωνεῖα πού, ἀπό τή χρήση τους, προκάλεσαν δεσμευτικούς Νόμους. Ἐξ ἄλλου, δέν θυμᾶμαι τίποτα πού νά εἶναι κακό ἐπειδή εἶναι κοινό, ἐκτός ἀπό τίς γυναῖκες, ἀπό τίς ὁποῖες ὅμως, ἐπίσης, αὐτές πού εἶναι οἱ πῖό κοινές εἶναι συγχρόνως καί οἱ καλύτερες στό ἐπάγγελμα πού ἐξασκοῦν.

9. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΜΕ ΤΗΝ ΑΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΑΥΞΑΝΟΥΝ

«*Nullos esse Deos, inane caelum
Affirmat Selius, probatque, quod se
Factum, dum negat haec, videt beatum*».

(Κανείς δέν εἶναι Θεός, τά οὐράνια εἶναι ἄδεια διαβεβαιώνει ὁ Σέλιος, καί τό ἀποδεικνύει διότι, ἐνῶ ἀρνεῖται αὐτά τά πράγματα, βλέπει τόν ἑαυτό του νά πλουτίζει).

Λοιπόν, ἐπιβεβαιώνω αὐτή τήν ἀντίληψη ὅσο πῖό τολμηρά γίνεται, διότι, ἐνῶ τήν ὑποστηρίζω ἄν καί αἰσθάνομαι ἐντός μου τήν πρός αὐτήν ἀπέχθεια, ὅπως καί τήν ἐναντίον της μάχη τῶν Στοιχείων τοῦ 34

σώματός μου, τό σῶμα μου μοιάζει νά φουσκώνει. Καί ἐνῶ ἔχω διαφορετική γνώμη ἀπό τήν κοινῶς ἀποδεκτῆ, ἀπό τήν ἀσυμφωνία αὐτή αὐξάνει ὁ ἀριθμός τῶν Παραδόξων μου. "Όλα τά πλούσια ὀφέλη πού μπορούμε νά ἔχουμε μέ συμφωνία, δέν εἶναι παρά μία ἀπλῆ διατήρηση τῶν πραγμάτων, μέσα στήν ὁποία δέν μπορούμε νά περιμένουμε οὔτε ἀλλαγῆ οὔτε κίνηση. Ἐπομένως, δέν μπορούμε νά περιμένουμε οὔτε αὐξηση ἢ μεγέθυνση ἢ ὁποία ἀποτελεῖ μέρος τῆς κίνησης. Ἀλλά κι ἂν ἀκόμα θεωρήσουμε ὅτι αὐτή ἡ ἐνότητα καί ἡ εἰρήνη τῆς συμφωνίας μπορεῖ νά δώσει αὐξηση στά πράγματα, πόσο περισσότερο δυναμική, ὡς πρός αὐτό τόν σκοπό, εἶναι ἡ Διαφωνία καί ὁ Πόλεμος, πού συνιστοῦν στήν πραγματικότητα τούς μόνους συνηθισμένους γονεῖς τῆς Εἰρήνης; Ἡ ἀσυμφωνία δέν εἶναι ποτέ τόσο στείρα ὥστε νά μὴν ἀποφέρει καρπούς, ἀφοῦ ἡ πτώση ἑνός Κράτους συνιστᾶ, στή χειρότερη περίπτωση, τήν ἐπέκταση ἑνός ἄλλου· καί εἶναι τόσο ἀδύνατο νά βρεῖς μία ἐχθροπραξία πού νά μὴν ἔχει ἐπιφέρει κάποιον ὄφελος, ὅσο καί μία διαφθορά πού νά μὴν ἔχει προκαλέσει παραγωγή. "Όμως, ἡ φύση καί ἡ ὑπηρεσία τῆς Συμφωνίας εἶναι μόνο νά συντηρεῖ· ὅταν ἡ ιδιότητα αὐτή ἐκλείψει, ἡ συμφωνία μεταβάλλεται ἄρδην καί αὐτό ἀποτελεῖ τή μεγαλύτερη Ἀσυμφωνία ἀπό ὅλες. Ὑποστηρίζω ὅτι, ὅλες οἱ Νίκες καί οἱ Ἀυτοκρατορίες πού κερδήθηκαν μέ πόλεμο, καί ὅλες οἱ δικαστικές ἀποφάσεις γιά ἀμφιβολίες πού ὑπάρχουν, ἐν καιρῷ εἰρήνης, εἶναι παιδιὰ

τῆς Διαφωνίας. Καί ποιός μπορεῖ νά ἀρνηθεῖ ὅτι οἱ Ἀντιφάσεις στή θρησκεία αὐξάνονται μέ τήν Ἀσυμφωνία· καί ὄχι μόνο οἱ ἀντιφάσεις, ἀλλά ἀκόμα καί αὐτή ἡ ἴδια Θρησκεία διογκώνεται. Διότι, σέ μία παραγμένη περίοδο δυστυχίας, οἱ ἄνθρωποι εἶναι πάντοτε πιό θρησκευόμενοι ἀπό ὅσο σέ ἐποχές ἀσφάλειας καί εἰρήνης. Ὁ ἀριθμός τῶν καλῶν ἀνθρώπων (τῶν μόνων φιλανθρώπων πού εἶναι θιασῶτες τῆς Συμφωνίας), βλέπουμε ὅτι εἶναι μικρός, καί κάθε μέρα συρρικνώνεται καί φθίνει, ἐνῶ ὁ ἀριθμός τῶν κακῶν καί διαφωνούντων ἀνθρώπων εἶναι ἀπεριόριστος καί αὐξάνεται ὡρα μέ τήν ὡρα. Ἐνημερωνόμαστε γιά ὅλες τίς ἀμφισβητήσιμες ἀντιφάσεις, μόνο μέ τό νά διαφωνοῦμε καί νά διαφέρουμε σέ ἀπόψεις. Καί ἂν μιά τυπική ἀντιλογία, πού δέν εἶναι παρά μία συγκαλυμμένη, κίβδηλη καί ὑποκριτική Ἀσυμφωνία, μπορεῖ νά μᾶς προσφέρει αὐτό τό ὄφελος, τί δέν θά μπορούσε νά καταφέρει μία πλήρης καί οὐσιώδης διαφωνία; Εἰλικρινά, σκέπτομαι ὅτι θά πρέπει νά χρωστῶ ἀναγνώριση, ναι, ἴσως μία θυσία πρὸς τή Διαφωνία, πού ἔστειλε ἐκεῖνο τό μῆλο στόν Πάρη πάνω στήν Ἴδη, καί προκάλεσε ὅλη τήν μετέπειτα ἱστορία τῆς Τροίας, πού, καί ὡς ἐρείπια, θαυμάζω περισσότερο ἀπό τή Ρώμη, τή Βαβυλώνα ἢ τό Κουίνζεϊ. Δέν εἶναι μόνον ἐπειδή οἱ πιό ἀπόμακρες γωνιές τῆς γῆς εἶναι γεμάτες ἀπό τή φήμη της, ἀλλά διότι ὑπάρχουν Πόλεις καί Βασιλεῖες πού ἰδρύθηκαν ἀπό τούς φυγάδες της. Τέλος, μεταξύ δειλίας καί ἀπελπισίας γεννιέται ἡ 36

ἀνδρεία καί ἔτσι, ἡ Διαφωνία τῶν ἄκρων περικλείει ὅλες τίς ἀρετές, ἐνῶ ἀπό τὰ ὅμοια πράγματα δέν ὑπάρχει διαφυγή χωρίς ἓνα θαῦμα.

«Uxor pessima, pessimus maritus,
Miror tam male convenire vobis».

(Εἶστε ἡ χειρότερη τῶν συζύγων, ὁ χειρότερος
τῶν συζύγων,

ἐκπλήσσομαι πού συνεννοεῖστε τόσο ἄσχημα)

Ἄπορεῖ, δηλαδή, αὐτός πού ἔγραψε τό πιό πάνω Ἐπίγραμμα, γιά τό ὅτι, μεταξύ δυό τόσο ὁμοίων ἀνθρώπων, εἶναι δυνατόν νά ὑπάρχει κάποια διαφωνία, ἀλλά καί διότι, παρ' ὅλη αὐτή τή διαφωνία, δέν φαίνεται νά προέκυψε καμιά πιθανότητα τῆς παραμικρῆς ἔστω αὔξησης.

10. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΟ ΝΑ ΒΡΟΥΜΕ ΚΑΠΟΙΑ ΑΡΕΤΗ ΣΕ ΜΕΡΙΚΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Δέν ἀνήκω στούς μαραμένους ἐκείνους ξεδιάντροπους, ὥστε νά τολμῶ νά ὑπερασπιστῶ τίς γυναῖκες ἢ νά πῶ κάτι καλό γι' αὐτές: ὅμως, ὅταν βλέπουμε τούς ἐπιστήμονες νά δέχονται ὅτι ὑπάρχει κάτι καλό σέ κάθε δηλητήριο, ἀλίμονο, γιατί θά ἔπρεπε νά ἐξαιρέσουμε τίς γυναῖκες ἀπό αὐτόν τόν κανόνα; Εἰδικά, ἀφοῦ εἶναι καλές γιά φυσική ἐπαφή τουλάχιστον τόσο ὅσο εἶναι καλό τό κρασί σέ ἓναν πυρετό. Καί παρά τό ὅτι αὐτές εἶναι οἱ αἰτίες τῶν περισσοτέρων Ἀμαρτημάτων, αὐτές εἶναι, ἐπίσης, οἱ τιμω-

ροί καί ἐκδικητές αὐτῶν τῶν ἀμαρτημάτων. Διότι σπάνια ἔχω συναντήσῃ κάποιον, ὁ ὁποῖος δαπάνησε τήν περιουσία του ἢ τό σῶμα του γι' αὐτές, νά γλυτώνει ἀπό τίς ἀρρώστιες ἢ τή ζητιανιά. Καί αὐτή εἶναι ἡ δικαιοσύνη τους. Καί ἄν τό «*Summi cuique dare*» (δῶσε στόν καθένα αὐτά πού τοῦ ἀνήκουν), εἶναι ἡ ἱκανοποίηση κάθε κοινωνικῆς δικαιοσύνης, οἱ γυναῖκες εἶναι κατ' ἐξοχή δίκαιες, διότι σέ κανέναν ἄνδρα δέν ἀρνοῦνται αὐτά πού εἶναι δικά του.

«*Tanquam non liceat, nulla puella negat*».

(Σάν νά ἀπαγορεύεται, κανένα κορίτσι δέν λέει 'ὄχι')

Καί ποιός μπορεῖ νά ἀμφισβητήσῃ τήν μεγάλη σοφία τῶν γυναικῶν, παρατηρώντας καί μόνο μέ πόσο μόχθο καί πονηριά, οἱ Δικαστές μας καί ἄλλοι ἐκτελεστές τῶν νόμων, μελετοῦν γιά νά μπορέσουν νά τίς ὑποτάξουν σ' αὐτούς. Καί μέ πόσο ζήλο οἱ Ἱεροκήρυκές μας ἀποτρέπουν τοὺς ἄνδρες ἀπό αὐτές, μόνον μέ τό νά ὑπερτονίζουν τίς Πονηριές, τίς Μεθόδους καί τή Σοφία πού ὑπάρχουν σ' αὐτές, ναι, στίς χειρότερες καί περισσότερο πόρνες ἀπό αὐτές. Ἡ ποιός μπορεῖ νά ἀρνηθεῖ ὅτι διαθέτουν σεβαστή ποσότητα γενναιότητος, ἐάν ἀναλογιστεῖ τό πόσους ἄξιους ἄνδρες ἔχουν ἐκθρονίσει ἢ, ἀντίθετα, τό πόσο ὑπομονετικά τό ἀντέχουν ὅταν αὐτές οἱ ἴδιες ἔχουν ἐκθρονιστεῖ; Καί παρά τό ὅτι ὅλες μπορεῖ νά εἶναι ἐντελῶς ἀκράτητες, ἐμένα αὐτό δέν μέ ἐνδιαφέρει: διότι ἐγώ καταπιάστηκα μέ τό νά τίς προικί-

σω μέ κάποιες μόνον ἀρετές, ὄχι μέ ὅλες. Ἡ Ἀνάγκη, πού ἀκόμη καί τά κακά πράγματα τά μετατρέπει σέ καλά, πρυτανεύει καί σέ ὅσα ἀφοροῦν αὐτές. Καί πρέπει νά ποῦμε γι' αὐτές ὅσα λέμε καί γιά κάποιους σκληροῦς ποινικούς νόμους· ἐάν οἱ ἄνθρωποι ἦταν ἀπαλλαγμένοι ἀπό ἀδυναμίες, αὐτοί οἱ νόμοι θά ἦταν ἄχρηστοι· ὅμως, καί τά δύο αὐτά—γυναῖκες καί σκληροί νόμοι—ἀποτελοῦν μάλιστα γιά κακοῦς ἀνθρώπους. Εἴτε αὐτά ἰσχύουν ἢ, ἄλλως, δέν μπορεῖ νά ὑποστηριχθεῖ καμιά ἄλλη αἰτιολογία. Καί εἶμαι πολύ εὐτυχής πού τά Παραδείγματα δέν ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι κανόνες, διότι, γιά νά ἐπικυρώσει αὐτήν τήν ἄποψη, ὁ Κόσμος προσφέρει περισσότερα ἀπό ἓνα παραδείγματα.

11. ΜΙΑ ΣΥΝΗΓΟΡΙΑ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΑΣΥΝΕΠΕΙΑΣ

Τό ὅτι οἱ Γυναῖκες εἶναι ἀσυνεπεῖς τό συνομολογῶ μαζί μέ ὅποιονδήποτε ἄλλον ἄνδρα. Ὅμως τό ὅτι αὐτή ἢ Ἀσυνέπεια εἶναι μία κακή Ἰδιότητα, θά τό ἀρνηθῶ ἐναντίον ὅποιουδήποτε ἄνδρα. Διότι, ὅπως τό κάθε πράγμα, μπορεῖ νά εἶναι καλύτερο ἀπό τό ἄλλο, ἔτσι μπορεῖ νά γίνεται καί πίο πλήρες μέ τήν Ἀλλαγή. Ὁ ἴδιος ὁ Οὐρανός συνεχῶς γυρίζει, τά ἄστρα μετακινοῦνται, ἡ Σελήνη ἀλλάζει, ἡ φωτιά στροβιλιίζεται, ὁ Ἀέρας πετάει, τό νερό ρέει, τό

39 Πρόσωπο τῆς Γῆς ἀλλάζει ὄψη, ὁ χρόνος φεύγει, τό

χρῶμα πού ἔχει τό περισσότερο φῶς θά ἀπορροφή-
σει τήν περισσότερη βαφή· τό ἴδιο καί μέ τούς
Ἀνθρώπους, αὐτοί πού ἔχουν τήν περισσότερη λογι-
κή, εἶναι οἱ πῖο μεταβλητοί στίς ἀπόψεις τους, ἐνῶ,
οἱ πῖο σκοτεινοί καί ἀδαεῖς, πολύ σπάνια ἀλλάζουν
θέσεις. Ἐπομένως, οἱ Γυναῖκες πού μεταβάλλονται
περισσότερο ἀπό τούς ἄνδρες, ἔχουν καί περισσότε-
ρο λογική, ἀφοῦ δέν μποροῦν νά εἶναι ἀμετάβλητες
σάν κούτσουρα, σάν πέτρες, ἢ σάν τό μουντό Κέν-
τρο τῆς Γῆς. Τό χρυσάφι πού μένει ἀκίνητο σκου-
ριάζει καί τό νερό μουχλιάζει, ἐνῶ ὁ Ἀέρας πού με-
τακινεῖται δέν δηλητηριάζεται. Συνεπῶς, γιατί
αὐτό πού θεωρεῖται ὡς ἡ τελειότητα σέ ἄλλα πράγ-
ματα, νά προσάπτεται στίς γυναῖκες σάν νά εἶναι
μέγιστη Ἀτέλεια. Μήπως ἐπειδή μέ αὐτήν τήν
ἀσυνέπεια ἐξαπατοῦν τούς ἄνδρες; Δέν εὐχαριστιέ-
ται ἡ εὐφυΐα σας μέ αὐτά τά παιχνίδια πού ἐξά-
πτουν τίς Προσδοκίες σας; Μπορεῖ νά ὀνομάζετε
ἀπόλαυση τό νά διασκεδάσετε μέ ἀσήμαντες Μικρο-
παγίδες, ἀλλά ὅταν αὐτές ἀφοροῦν στό πῖο τέλειο
Παχνίδι τοῦ κόσμου, τούς δίνετε τόν χαρακτηρισμό
τῆς Προδοσίας. Θά ἤθελα νά εἶχατε τόσο σταθερές
Ἐρωμένες πού νά μὴν ἀλλάζουν ποτέ καί σέ τίπο-
τα, καί τότε θά βλέπατε πόσο εἰδεχθῆς ἀρετή θά
ἦταν ἡ Συνέπεια. Ἡ Ἀσυνέπεια εἶναι μία ἄκρως συν-
ιστώμενη καί ἀνανεωτική ιδιότητα. Καί οἱ Γυ-
ναῖκες, σχετικά μ' αὐτήν τήν ιδιότητα, εἶναι πολύ
περισσότερο ἀπόλυτες ἀπό τόν Οὐρανό, τά Ἄστρα,
τό Φεγγάρι καί ὅ,τι ἄλλο ὑπάρχει κάτω ἀπό αὐτά,

διότι μακρά παρατήρηση ἔχει καταγράψει ὅτι προ-
κύπτει μιά βεβαιότητα ἀπό αὐτήν τήν Εὐμεταβλη-
τότητα. Οἱ μορφωμένοι ἔχουν τόση ἐξοικείωση μέ
Σημεῖα τῶν Ἄστρων καί τῶν Πλανητῶν, πού τά
μεταβάλλουν σέ Χαρακτῆρες γιά νά μποροῦν νά
διαβάζουν τή σημασία τοῦ οὐρανοῦ στό ἴδιο του τό
μέτωπο. Κάθε ἀπλός ἄνθρωπος μπορεῖ νά προβλέ-
ψει τήν Ἀλλαγὴ τῆς Σελήνης πολύ νωρίτερα ἀπό
τότε πού θά συμβεῖ. Ἀλλά δέν θά ἔβρισκα οὔτε τόν
πιό διαβασμένο ἄνθρωπο νά ἔχει τέτοιες ικανότητες
ὥστε νά μπορεῖ νά πεί πότε ἢ πῶς ἀπλῆ γυναίκα ἔχει
σκοπό νά γίνεῖ διαφορετική. Ἡ Μόρφωση δέν προσ-
φέρει κανόνες γιά πρόβλεψη, ἰδιαιτέρως δέ γνώση
γιά τούς κανόνες τοῦ μυαλοῦ μιᾶς Γυναίκας. Διότι,
ἂν καί ἡ Φιλοσοφία μᾶς διδάσκει ὅτι τά ἐλαφρά
πράγματα ἔχουν πάντα τήν τάση νά πηγαίνουν
πρός τά ἐπάνω καί τά βαριά ἔλκονται πρὸς τά κά-
τω, ἡ Πείρα ἄλλα μᾶς διδάσκει. Ὅτι, δηλαδή, ἡ τά-
ση τῆς Ἐλαφριᾶς Γυναίκας εἶναι τό νά ξαπλώνει,
διότι ἡ Φύση τῶν Γυναικῶν εἶναι ἀντίθετη πρὸς κά-
θε τέχνη καί φυσική ροπή. Οἱ γυναῖκες εἶναι σάν τίς
Μύγες πού τρέφονται μεταξύ μας ἀπό τό τραπέζι
μας, ἢ σάν τούς Ψύλλους πού ρουφοῦν τό αἷμα μας
καί δέν ἀφήνουν ἀπαλλαγμένα ἀπό τήν οἰκειότητά
τους οὔτε αὐτά τά πιό περιθωριοποιημένα μέρη μας.
Καί ὅμως, παρά τή συντροφικότητά τους, ποτέ δέν
ἐξημερώνονται, οὔτε δέχονται διαταγές ἀπό ἐμᾶς.
Οἱ Γυναῖκες εἶναι σάν τόν Ἥλιο πού, ἐνῶ ὀδηγεῖται

41 μέ τή βία πρὸς μία κατεύθυνση, ἔχει τή δική του κα-

θαρά αντίστροφη Πορεία. "Έτσι, παρά τό ὅτι οἱ γυναῖκες (ὑπό τήν Κυριαρχία κάποιων ὑπέρ-ἐξουσιαστικῶν καί ἀγροίκων συζύγων) ἀναγκάζονται νά ὑπακούσουν στίς Προτιμήσεις τους, ἐξακολουθοῦν νά ἔχουν μία δική τους πορεία τήν ὅποια ποτέ δέν ἀντιλαμβάνονται οἱ σύζυγοι. Εἶναι στή φύση τῶν καλοπροαίρετων καί σχολαστικῶν ἀνθρώπων νά γνωρίζουν πλήρως τά πράγματα, ἔτσι πού, τελικῶς, νά τοῦς γίνονται κουραστικά. Οἱ Γυναῖκες, μέ τήν πανούργα μεταβλητότητά τους καί τήν εὐχάριστη διπλή τους ὄψη, προλαβαίνουν καί ἀποτρέπουν ἀκόμα καί τήν Ἀδιαφορία αὐτῶν τῶν ἀνδρῶν, διότι δέν γίνονται ποτέ ἀπόλυτα γνωστές, ἀφοῦ ὑπάρχει πάντα σ' αὐτές κάτι πού παραμένει ἀκόμα μυστικό. Κάθε Γυναίκα εἶναι μία Ἐπιστήμη, διότι ἀκόμα κι ἐκεῖνος πού μοχθεῖ σέ ὅλη τή ζωή του πάνω στή μελέτη μιᾶς γυναίκας, στό τέλος θά καταλάβει ὅτι ἔχει ἔλλιπῆ γνώση γι' αὐτήν. Εἶναι γεννημένες γιά νά ἀποκαθελώνουν τήν ὑπερηφάνεια τῆς εὐφυίας καί τή Φιλοδοξία τῆς σοφίας, μετατρέποντας ἀνόητους ἄνδρες σέ σοφοῦς, μέσα στήν περιπέτειά τους γιά νά τίς κερδίσουν, ἢ μετατρέποντας σοφοῦς ἄνδρες σέ ἀνόητους, ἀπό τήν ἔπαρση τοῦ μάταιου μόχθου τους, καί εὐφυεῖς ἄνδρες σέ ἐντελῶς τρελοῦς, χαμένους μέσα στίς ἀβεβαιότητές τους. Οἱ Φιλόσοφοι γράφουν ἐναντίον τους ἀπό πείσμα, διότι, ἔχοντας φτάσει σέ κάποια ἐπίπεδα γνώσης γιά τόσα ἄλλα πράγματα, γι' αὐτές δέν γνωρίζουν στήν πραγματικότητα τίποτα καί παραμένουν μπροστά τους 42

ἀπλῶς ἀμαθεῖς. Ἄλλοι ἐνεργοί καί πεπειραμένοι ἄνδρες διαδηλώνουν ἐναντίον τους, διότι ἀγαποῦν μία γυναίκα στήν ἡλικία πού ἡ ζωή τους εἶναι μαρμαμένη καί ἐτοιμόρροπη, καί ὅταν ὅλη ἡ ζωηράδα τοὺς ἐγκαταλείπει. Αὐτοί οἱ ζηλιάρηδες Λιβελογράφοι ὠρῶνται ἐναντίον τῶν γυναικῶν διότι, μή ἔχοντας οἱ ἴδιοι τίποτα πού νά ἀξίζει νά ἀγαπηθεῖ, ἀπορρίπτουν μέ πονηριά ὅλα ὅσα δέν μποροῦν νά ἀποκτήσουν. Νομίζουν ὅτι θά κάνουν τοὺς ἄνδρες νά πιστέψουν ὅτι γνωρίζουν πολλά, ἐπειδή εἶναι ἱκανοί νά ἀπαξιῶνουν πολλά καί νά ἐξοργίζονται ἐναντίον τῆς Ἀσυνέπειας, ἐνῶ δέν ἔχουν ποτέ ἀπολαύσει οἱ ἴδιοι μία τόσο μεγάλη εὐνοια ἀπό τήν ὁποία, στή συνέχεια, νά ἔχει προκύψει καί ἐγκατάλειψη. Κατά τή γνώμη μου, αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ ἄντρες πρέπει νά εἶναι εὐτυχεῖς πού οἱ γυναῖκες εἶναι ἀσυνεπεῖς, διότι μπορεῖ νά ἔχουν μία πιθανότητα νά ἀγαπηθοῦν ἀπό κάποια ἐξαιρετική Γυναίκα (ὅταν βεβαίως εἶναι ὁ καιρός τους), ἐξ αἰτίας ἀκριβῶς αὐτῆς τῆς Ἀσυνέπειας καί τῆς Μεταβλητότητάς τους καί ὄχι ἐπειδή τό ἀξίζουν. Καί ποιός ἄλλος λόγος ὑπάρχει νά ἀφοσιωθεῖ ὁποιαδήποτε γυναίκα σέ ἕναν ἄντρα ὅταν εἶναι τόσο ἰδιότροπος; Οἱ Γυναῖκες θά ἔπρεπε νά προτιμοῦν (καί εἶναι πολύ καλύτερο καί πῖο Φρόνιμο) τό νά ἀπολαμβάνουν ὅλες τίς ἀρετές σέ πολλούς ἄντρες, παρά μερικές μόνον ἀπό αὐτές σέ ἕναν, διότι, διαφορετικά, χάνουν τή γεύση τους, ὅπως συμβαίνει μέ τά διάφορα εἶδη κρέατος πού ἀλέθονται ὅλα μαζί σέ ἕνα ἔδεσμα. Καί τό νά ἔχεις ὅλες τίς ἄριστες ἰδιό-

τητες σέ ἕναν μόνο ἄντρα (ἀκόμα κι ἂν αὐτό ἦταν δυνατόν), συνιστᾷ σύγχυση ὄχι ποικιλία. Τώρα ποίος μπορεῖ νά ἀρνηθεῖ ὅτι, αὐτές πού ἔχουν τήν πεισματική τάση νά ὑποτιμοῦν τήν ἀξία τους, εἶναι ἐκεῖνες πού δέν ἔχουν ἀρκετή ψυχή γιά νά ἀντιληφθοῦν τήν Ἐξοχότητά τους· ὅτι δηλαδή οἱ Γυναῖκες εἶναι τά πιό ἐξαιρετικά ὄντα, διότι, ἐνῶ ὁ ἄντρας ἔχει τήν ικανότητα νά ὑποτάσσει ὅλα τά ἄλλα πράγματα καί νά γίνεται σοφός σέ κάθε τί, παραμένει ἕνας Ἀνόητος σέ ὅτι ἀφορᾷ τή Γυναίκα. Ὁ σπουδαιότερος διανοούμενος, ἐάν νυμφευθεῖ, ἀποδεικνύεται τόσο ἀστοιχείωτος πού πρέπει νά ἀρχίσει ἀπό τό ἀλφαβητάριο, καί ὅλα αὐτά ἐξ αἰτίας τῆς Ἀσυνέπειας. Γιά νά καταλήξουμε ἐπομένως σέ ἕνα συμπέρασμα, θά πρέπει αὐτό πού χαρακτηρίζεται ὡς Ἀσυνέπεια καί ἔχει τόσο πολύ δηλητηριαστεί μέ συκοφαντίες, νά μετανομαστῆ σέ Ποικιλία, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ὁ μέν κόσμος εἶναι τόσο εὐχάριστος καί ἡ γυναίκα εἶναι τό πιό ἀξιοθαύμαστο πράγμα σ' αὐτόν τόν Κόσμο.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

1. ΓΙΑΤΙ ΟΙ ΝΕΟΙ ΛΑΪΚΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΜΕΛΕΤΟΥΝ ΤΟΣΟ ΠΟΛΥ ΤΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ;

Μήπως ἐπειδὴ ἄλλοι, πού ἔχουν ἐνθερμη τάση γιὰ ἐκκλησιαστικὲς προαγωγές, παραμελοῦν αὐτὴ τὴν μελέτη; Ἡ μήπως ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης εἶχε κλείσει ὅλες τὶς προσβάσεις μέχρις ὅτου οἱ Λουθηριανοὶ ἔσπασαν τὶς πιό πεισματάρικες πόρτες τους καὶ οἱ Καλβινιστὲς ἀφαίρεσαν τὶς πιό ἐσωτερικὲς καὶ πανοῦργες κλειδαριές τους; Βεβαίως, ὁ Διάβολος δέν μπορεῖ νά εἶναι τόσο ἀνόητος ὥστε νά ἐλπίζει ὅτι, μέ τό νά κάνει αὐτὴ τὴν μελέτη τόσο κοινή, θά καταφέρει νά τὴν κάνει καὶ περιφρονητέα. Οὔτε, ἀναμένεται νά συμβεῖ κάτι ἀνάλογο μέ αὐτό πού ἔχει λεχθεῖ γι' αὐτούς πού κατοικοῦν στίς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Οὔγου. Ὅτι, δηλαδή, μέ τό νά παίρνουν ἀμέτρητες ποσότητες νεροῦ γιὰ νά ποτίσουν τὴ γυμνή γῆ τους, ἐξαντλήσανε καὶ ἀποξήραναν τό κεντρικό ποτάμι και, ἔτσι, ἔχασαν τὴν πιό ἐπωφελεῖ τους πρόσβαση πρὸς τὴ θάλασσα: κατ' ἀντιστοιχία,

ἔμεῖς, μέ τό νά προμηθεύουμε στόν καθένα ἰδιωτική θεολογία, ἐπαρκῆ γιά δική του χρήση, θά φτάσουμε στό σημεῖο νά παρεμελήσουμε τούς δασκάλους καί πατέρες μας. Ὁ Διάβολος δέν μπορεῖ νά ἐλπίζει σέ καλύτερες Αἱρέσεις ἀπό αὐτές πού ἔχει ἤδη κερδίσει· οὔτε εἶχε ποτέ προοδεύσει τόσο τό βασιλείο του ἀπό τό νά συζητεῖται ἡ θρησκεία (μέ κάποια πάντως στοιχεῖα Σφάλματος), ὅσο μέ τήν πληκτική καί ἡλίθια ἀσφάλεια μέ τήν ὁποία πολλά χονδροειδῆ καί χυδαῖα πράγματα καταπίνονται. Εἶναι, πάντως, πιθανόν, μέσα ἀπό αὐτή τήν Φιλοδοξία πού τώρα ἐμεῖς ἔχουμε, νά μιλάμε δηλαδή ἀπλά καί μέ οικειότητα περί Κυρίων καί Βασιλέων, νά νομίζουμε ὅτι ἀποκτοῦμε γνώση καί οικειότητα σχετικά μέ τά μυστικά τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἴσως, νομίζουμε ὅτι, ὅταν μελετοῦμε αὐτό τό θέμα, μέ τό νά ἀναμιγνύουμε σ' αὐτό ἀνθρώπινες προεκτάσεις, δέν πρόκειται γιά Θεολογία.

2. ΓΙΑΤΙ Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ ΑΠΟΔΕΧΘΗΚΕ ΤΗΝ ΥΠΑΡΞΗ ΨΥΧΗΣ ΣΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ;

Ἐχει συμφωνηθεῖ ὅτι ἐμεῖς οἱ ἄνδρες δέν ἔχουμε πολύ περισσότερη ἀπό αὐτές, σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τή θνητή ψυχή μας, τή νόηση ἢ τήν ἀνάπτυξη. Καί ὅμως, ἀρνούμαστε τήν ὑπαρξη ψυχῆς σέ ἄλλα ὄντα πού εἶναι ἴσα μέ τίς γυναῖκες σέ ὅλα, ἐκτός ἀπό τήν Ὀμιλία, ἡ ὁποία λείπει σ' αὐτά, μόνον ἐξ αἰτίας τῶν σωματικῶν τους ἐργαλείων. Διότι, γιά παράδειγμα, 48

ἡ καρδιά ενός Πιθήκου, μιᾶς Αἰγός, μιᾶς Ἀλεπούς, ἢ ενός Φιδιού, θά μπορούσε κάλλιστα νά μιλήσει ἄν βρισκόταν μέσα σ' ἓνα στήθος καί μπορούσε νά κινήσει ἀναλόγως τή γλώσσα καί τίς γνάθους. Μήπως οἱ γυναῖκες ἔχουν τόσα Πλεονεκτήματα καί τρόπους νά μᾶς πληγώνουν (διότι ἀκόμα καί ἡ ἀγάπη τους μᾶς καταστρέφει), ὥστε ἐμεῖς νά μήν τολμοῦμε νά τίς δυσανεστήσουμε, ἀλλά νά τούς παρέχουμε ὅ,τι θέλουν, κι ἔτσι, ὅταν μερικοί τίς ἀποκαλοῦν Ἀγγέλους, ἄλλοι Θεές, καί οἱ Πεπουτιανοί Αἰρετικοί τίς ἀναγορεύουν σέ Ἱερεῖς, ἐμεῖς νά κατακυλᾶμε καί νά παρασυρόμαστε τόσο πολύ ἀπό τό ρεῦμα ὥστε νά τούς παραχωροῦμε ψυχές; Ἡ μήπως, μέ τό νά τίς ἐξευγενίζουμε τόσο, κολακεύουμε Πρίγκηπες καί Ὑψηλά Πρόσωπα πού κυβερνῶνται πλήρως ἀπό αὐτές; Ἡ μήπως, μέσα στήν χαλαρότητα καί τήν ἀσωτεία πού καθημερινῶς ζοῦμε, ἐπιτρέπουμε στόν ὅποιονδήποτε νά ἔχει ψυχή, κι ἔτσι πασχίζουμε νά πείσουμε τούς ἑαυτούς μας ὅτι, ἐφ' ὅσον καί οἱ γυναῖκες ἔχουν ψυχή, ἢ ψυχή δέν εἶναι καί τίποτα σπουδαῖο; Ἡ μήπως, τούς δανείζουμε ἀπλῶς ψυχές πρός χρήση, ἀφοῦ αὐτές, γιά χάρη μας, προσφέρουν πίσω τήν ψυχή καί τό σῶμα τους στό δικό μας λάκτισμα; Ἡ, ἴσως, ἐπειδή ὁ Διάβολος ἐπιφέρει τήν μεγαλύτερη βλάβη στίς ψυχές πού τόν πλησιάζουν περισσότερο, γιά λόγους εὐκολίας καί ἀναλογιῶν καί μέ δεδομένο ὅτι οἱ γυναῖκες εἶναι αὐτές πού βρίσκονται πιο κοντά του, τούς ἐπιτρέπουμε νά ἔχουν λίγη ψυχή. Καί ἔτσι, ὅπως οἱ Ρω-

μαῖοι προσεταιρίστηκαν κάποιες Ἐπαρχίες πού τούς ἀντιστάθηκαν καί τίς ὀνόμασαν Ρωμαϊκές ἀπό ἐκδίκηση, μόνο καί μόνο γιά νά τίς ἐπιβαρύνουν μέ τούς κοινούς φόρους, ἔτσι κι ἐμεῖς δώσαμε ψυχή στίς γυναῖκες, μόνο καί μόνο γιά νά τίς καταστήσουμε κατάλληλες γιά τήν Κόλαση.

3. ΓΙΑΤΙ ΟΙ ΠΙΟ ΩΡΑΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΠΙΟ ΑΠΑΤΗΛΕΣ;

Δέν ἐννοῶ τήν ψεύτικη ὁμορφιά τῆς Ἀλχημείας, διότι τότε ἡ ἐρώτηση θά ἔπρεπε νά ἀντιστραφεῖ καί νά γίνει «Γιατί οἱ πιά ἀπατηλές εἶναι καί οἱ πιά ὠραῖες»; Στήν ἀρχική ἐρώτησή μου ἀπαντῶ λέγοντας: διότι ὄχι μόνο πολλοί τίς ἀναζητοῦν καί παρακαλοῦν γιά νά τίς ἀποκτήσουν, τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τό χρυσάφι ἄν καί δέν εἶναι κάτι τό συνηθισμένο· ὥστόσο αὐτό θά ἔπρεπε νά τίς διδάξει τήν ἀξία τους καί νά τίς κάνει πιά ἐπιφυλακτικές. Οὔτε εἶναι ἐπειδή τό πιά φένο αἷμα ἔχει τό καλύτερο πνεῦμα, διότι αὐτό ποιά σχέση μπορεῖ νά ἔχει μέ τήν σάρκα; Κι ὅμως, εἶναι πιθανόν αὐτές οἱ ἐπιδερμίδες νά ἔχουν τή μεγαλύτερη εὐφυΐα καί δέν ὑπάρχει ἄλλο στοιχεῖο πιά συγκρίσιμο πρός τήν εὐφυΐα τῶν γυναικῶν ἀπό τήν ἀπάτη. Μήπως τό μυαλό ἀκολουθεῖ τήν ἔξαιψη τοῦ σώματος κι ἐπειδή αὐτές οἱ ἐπιδερμίδες ἔχουν τή μεγαλύτερη τάση γιά μεταβολές, ἀλλάζει ἀντίστοιχα καί τό μυαλό; Ἡ μήπως, ὅπως οἱ Καμπάνες πού 50

είναι κατασκευασμένες από τό πιο άγνό μέταλλο διατηροῦν γιά μεγαλύτερο διάστημα τόν ήχο καί τήν αντήχησή του, ἔτσι και σ' αὐτές διατηρεῖται περισσότερο ἢ ανάμνηση τῆς τελευταίας ἀπόλαυσης καί τίς προδιαθέτει γιά τήν ἐπόμενη; Ἀσφαλῶς ὅμως, δέν ὀφείλεται στήν ἐπιδερμίδα, διότι αὐτές πού θεωροῦν ὅπωςδῆποτε τόν ἑαυτό τους ὠραῖο, ἔχουν σήμερα τήν τάση γιά πολλές ἀγάπες, ἡ ὁποία ἄποψη, ἂν καί εἶναι δίκαιη ὡς ἄποψη, εἶναι στήν πραγματικότητα ἀπατηλή. Καί ἔτσι, εἶναι πιθανόν, ὅταν οἱ γυναῖκες γεννιοῦνται μ' αὐτή τήν ὁμορφιά ἢ τήν κατασκευάζουν ἢ ἀπλῶς τήν φαντάζονται, ἐξ αἰτίας τῆς γνώμης τους γιά τήν ἀξία τους, νά πιστεύουν πολύ εὐκόλα ὅλες τίς Προσφωνήσεις καί τίς Κολακείες πού κάθε ἄνδρας τούς ἀπευθύνει, ἐνῶ ἄλλες γυναῖκες, λιγότερο ἄξιες γι' αὐτές τίς φιλοφρονήσεις, στή σκέψη τους τίς ἀγνοοῦν καί τίς ἀπορρίπτουν. Ὅμως, νομίζω ὅτι ἡ πραγματική αἰτία εἶναι ὅτι οἱ ὠραῖες, μοιάζουν μέ τό χρυσάφι σέ πολλές ιδιότητες (ὅπως στό ὅτι ὅλοι τίς ἀρπάζουν, ὅτι ὅλη ἡ διαφθορά ὀφείλεται σ' αὐτές, ὅτι τίς κατέχουν οἱ χειρότεροι, ὅτι ἀδιαφοροῦν γιά τό πόσο βαθιά πρέπει νά «σκάψουμε» γι' αὐτές, καί ὅτι μέ τόν Νόμο τῆς Φύσης «Ὁ Κατέχων ἔχει τό Δικαίωμα»). Εἶναι, ἐπομένως, ἀναμενόμενο νά μοιάζουν μέ αὐτό καί στό ὅτι, ὅπως τό χρυσάφι, θέλοντας νά γίνει χρήσιμο, ἀποδέχεται Ἐπεξεργασία, ἔτσι καί αὐτές, γιά νά γίνουν εὐπλαστες, μαλακές καί σύγχρονες, ἐφαρμόζουν ὡς

4. ΓΙΑΤΙ ΜΟΝΟ Ο ΠΛΑΝΗΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΕΧΕΙ ΣΚΙΑ;

Μήπως ἐπειδὴ βρίσκεται πλησιέστερα στή Γῆ;
"Ὁμως, αὐτοί πού τό ἐπάγγελμά τους συνίσταται στό
νά φροντίζουν ὥστε τίποτα νά μή συμβαίνει στόν
οὐρανό χωρίς τή δική τους συγκατάθεση (ὅπως ἀνα-
φέρει ὁ Κέπλερ γιά ὅλους τούς ἀστρολόγους), ἔχουν
ὑποστηρίξει ὅτι ὁ Ἑρμῆς βρίσκεται ἀκόμα πιό κοντά.
Μήπως εἶναι ἐπειδὴ τά ἔργα τῆς Ἀφροδίτης χρειάζον-
ται σκιά, κάλυψη καί μεταμφίεση; Ὡστόσο, αὐτά τά
στοιχεῖα τά ἔχουν περισσότερη ἀνάγκη τά ἔργα τοῦ
Ἑρμῆ. Διότι ἡ εὐφράδεια, πού εἶναι ἡ κύρια ἀσχολία
του, εἶναι ὅλο χρώματα καί σκιές. "Αν ὑποθέσουμε ὅτι
ἡ ζωή μας εἶναι μία θάλασσα καί ἡ λογική μας, ἡ ἀκό-
μα καί τά πάθη μας, εἶναι ἄνεμοι πού ἀρκοῦν γιά νά
μᾶς μεταφέρουν ἐκεῖ ὅπου θά ἔπρεπε νά πᾶμε, ἡ
εὐφράδεια εἶναι μία καταιγίδα καί μία θύελλα πού μᾶς
καταστρέφει. Καί ποιός μπορεῖ νά ἀμφιβάλλει ὅτι ἡ
ρητορεία (ἡ ὁποία πρέπει πρῶτα νά πείσει τόν κόσμον
νά ἀποδεχθεῖ ἕνα ζεῦγος ἡγεμόνων, κατόπιν νά τόν
ἐκλιπαρεῖ καί νά θεσπίζει νόμους γιά νά δέσει αὐτούς
τούς ἡγεμόνες γρηγορότερα, καί, στή συνέχεια, νά
ῶθεῖ τόν λαό νά δίνει χρήματα γι' αὐτήν τήν Ἐπινόη-
ση καί νά τήν ἐνδυναμώνει), ἀπαιτεῖ περισσότερες σκιές
καί χρωματισμούς ἀπό αὐτούς πού ἀπαιτοῦνται γιά
νά πεισθεῖ ὅποιοσδήποτε, ἄνδρας ἢ γυναίκα, γιά κάτι
πού εἶναι φυσικό; Καί οἱ δρόμοι τῆς Ἀφροδίτης εἶναι
τόσο φυσικοί, ὥστε, ὅταν ἀκολουθοῦμε τήν καλύτερη 52

ὁδό (πού εἶναι αὐτή τοῦ γάμου), οἱ πειστικές μας ἱκανότητες δέν ἀσκοῦνται τόσο γιά νά φέρουμε μία γυναίκα πρὸς ἐμᾶς, ὅσο γιά νά ἀντιστρατευθοῦμε τή φύση τῆς καί νά τήν ἀποτραβήξουμε ἀπό ὄλους τοὺς ἄλλους ἄνδρες γύρω. Ἐπομένως, μόνον ὅταν πηγαίνομε ἀντίθετα πρὸς τή φύση καί πρὸς τὰ ἔργα τῆς Ἀφροδίτης (διότι ὁ γάμος εἶναι ἀγνότητα), χρειάζομαστε σκιές καί χρώματα. Τήν ἐποχή τοῦ Σενέκα, ἐθεωρεῖτο ἀγενές, «μῆ-Ρωμαϊκό» καί περιφρονητέο, ἀκόμα καί γιά μία ἀρχόντισσα, τό νά μὴν ἔχει μία ἀγάπη ἐκτός ἀπό τόν σύζυγό τῆς. Πράγμα τό ὁποῖο, ἂν καί δέν εἶχαν στά χέρια τους τόν ἀπαιτούμενο νόμο, τό ἐφαρμόζαν μέ ζῆλο οἱ Ρωμαῖοι, ἐξ αἰτίας τοῦ ἐθίμου καί τοῦ συρμοῦ, πού ἐπέβαλε Σεβασμό στά Εἰωθότα. [...]

Καί ὁ Ὀράτιος, ἐπειδή τά πολλά φῶτα δέν θά τοῦ ἔδειχναν ἀρκετά, δημιούργησε πολλές εἰκόνες τοῦ ἴδιου ἀντικειμένου, μέ τό νά ἐπενδύσει τό δωμάτιό του μέ καθρέφτες. Ἐπομένως, ἡ Ἀφροδίτη δέν ἀποφεύγει τόσο τό φῶς ὅσο ὁ Ἑρμῆς, ὁ ὁποῖος, εἰσχωρεῖ στή νόησή μας μέσα στό σκοτάδι καί θά ἔβγαινε νικημένος ἐάν γινόταν ἀντιληπτός. Συνεπῶς, αὐτή ἡ σκιά, εἴτε ὁμολογεῖ αὐτή τήν ἴδια σκοτεινή, μελαγχολική μετάνοια πού τήν συνοδεύει εἴτε δείχνει ὅτι οἱ τόσο ἰσχυρές φωτιές χρειάζονται καί κάποιες σκοτεινές ἀναζωογονήσεις καί ἀνάπαυλες. Ἀλλιῶς, τό φῶς πού σηματοδοτεῖ τήν ἡμέρα καί τή νιότη, καί τό σκοτάδι πού σηματοδοτεῖ, ἀντίστοιχα, τή Νύχτα καί τήν ἡλικία, δείχνουν ὅτι ἔχουν στήν κατοχή τους ὄλους τοὺς καιρούς καί ὄλους τοὺς ἀνθρώπους.

5. ΓΙΑΤΙ Η ΣΥΦΙΛΗ ΕΠΙΔΡΑ ΕΤΣΙ ΩΣΤΕ ΝΑ ΥΠΟΣΚΑΛΠΤΕΙ ΤΗ ΜΥΤΗ;

Ὁ Παράκελσος, κατά σύμπτωση, λέει ἀλήθεια ὅταν ὑποστηρίζει ὅτι κάθε νόσος ἔχει τήν ἐκδήλωσή της σέ κάποιο συγκεκριμένο μέρος τοῦ σώματος, ἀλλά γιατί αὐτό νά εἶναι ἡ μύτη; Ἄραγε ὑπάρχει τόσος οἶκτος σ' αὐτήν τήν ἀρρώστια ὥστε νά φροντίζει ἡ ἴδια γιά νά μήν μπορεῖ κάποιος νά ὀσμιστεῖ τήν ἴδια του τήν κακοσμία; Ἡ, μήπως, ἡ κοινή τύχη ἀποφασίζει ἔτσι ὥστε, ἡ ἀρρώστια πού γεννιέται καί ἀναπτύσσεται στήν πιό σκοτεινή καί μυστική γωνιά τοῦ σώματος — καί ἄρα κανείς δέν ὑποπτεύεται οὔτε ἀντιλαμβάνεται τόν φιδίσιο ἐρπυσμό καί τά ὑπουλα σημάδια της — νά ἔρχεται γρηγορότερα σέ ἓνα τόσο σημαντικό σημεῖο τοῦ προσώπου, καί νά γίνεται ἔτσι πιό ἱκανή, συγκριτικά μέ μία ἄλλη πιό ἀνεκτή νόσο, νά καταστρέφει ἀκόμα καί τό πιό ἄξιο Μέλος τῆς κοινωνίας; Ἴσως, ὅπως οἱ ποντικοί καταστρέφουν ἐλέφαντες μέ τό νά ροκανίζουν τήν προβοσκίδα τους, πού εἶναι ἡ δική τους μύτη, ἔτσι κι αὐτό τό καταραμένο Ἰνδικό Σκουλήκι (Σημ. μεταφρ.: ὅπως ὀνόμαζαν τότε τήν αἰτία τῆς σύφιλης), ἐφαρμόζει τό ἴδιο καί σ' ἐμᾶς. Ἡ, καθώς τό ἀρχαῖο ἄγριο ἔθιμο καί ἡ συμπαιγνία κάποιων Νόμων (ὅτι ἔπρεπε δηλαδή νά ἀφαιρεῖται ἡ μύτη αὐτοῦ πού ὑπέπεσε σέ μοιχεία) δέν ἦταν παρά μία παραλλαγή αὐτῆς τῆς κατάστασης, τώρα πού πιό ἐλεήμονες Νόμοι ἔχουν ἀφαιρέσει ἀπό ὀρισμένα χέρια τήν δυνατότητα τέ-

τοιας ἐκδίκησης, ἔχει ἔρθει αὐτός ὁ κοινός Δικαστής καί Ἐκτελεστής γιά νά κάνει, μέ ἀόρατο τρόπο, τό ἴδιο ἔργο. Ἡ, μήπως, μέ τό νά ἀφαιρεῖ ἡ ἀρρώστια αὐτό τό καταφανές τμήμα τοῦ σώματος, τή μύτη, προειδοποιεῖ ἐναντίον μιᾶς ἐπικείμενης περιπέτειας σ' αὐτήν τήν ἀκτῆ (διότι, κατά τά ναυτικά σήματα, ἡ ἀνάρτηση μιᾶς σημαίας εἶναι ἐξ ἴσου σημαντική μέ τήν ἀφαίρεσή της). Εἶναι πιθανόν, ἡ ζέστη, πού εἶναι πιά δυναμική καί δραστική ἀπό τό κρύο, νά αἰσθάνθηκε θιγμένη καί νά διαπίστωσε ὅτι ἡ ἄρμονία τοῦ κόσμου διαταράχθηκε, ὅταν τό κρύο κατάφερε νά ἐπιβληθεῖ στίς μύτες τῶν κατοίκων τῆς Μόσχας (Σημ. μεταφρ.: ὅπου οἱ φῆμες τῆς ἐποχῆς ἔλεγαν ὅτι οἱ μύτες ἔπεφταν ἀπό τό κρύο), καί βρῆκε τόν τρόπο νά κάνει τό ἴδιο σέ ἄλλες χώρες. Ὅμως, ἐπειδή, κατά κοινή ὁμολογία, ὑπάρχει κάποια Ἀναλογία, Ἀντιστοιχία καί Συσχέτιση μεταξύ τῆς μύτης καί τοῦ τμήματος ἐκείνου ὅπου ἀρχικά διεισδύει ἡ ἀρρώστια, νομίζω ὅτι ἡ πληρέστερη πρὸς τήν ἀλήθεια αἰτία ἔγκειται στό ὅτι ἡ μύτη εἶναι ἄκρως συμπονετική πρὸς αὐτό τό τμήμα. Ἐκτός ἐάν, εἶναι πλησιέστερο ἀκόμη πρὸς τήν ἀλήθεια τό ὅτι, εἶναι λογικό, αὐτή ἡ νόσος, σέ ὀρισμένους μέν ἄνδρες, νά ἐπηρεάζει τό πιά προβεβλημένο καί ἐμφανές σημεῖο τοῦ προσώπου καί, μεταξύ τῶν ἀνδρῶν γενικῶς, νά ἐπηρεάζει ἐκείνους πού εἶναι πιά προβεβλημένοι καί ἐμφανεῖς στήν κοινωνία.

6. ΓΙΑΤΙ ΟΙ ΠΟΥΡΙΤΑΝΟΙ ΚΑΝΟΥΝ ΜΑΚΡΑ ΚΗΡΥΓΜΑΤΑ;

Δέν είναι βεβαίως ἀναγκαῖα αὐτά τά κηρύγματα γιά τήν εὐκρίνεια τῶν ὄσων λένε, διότι ὁ Θεός ξέρει ὅτι ὅσα λένε εἶναι ἀρκετά ἀπλά. Οὔτε χρησιμοποιοῦν ὅλοι τους τίς μακρές Παρτιτοῦρες τῆς μουσικῆς. Μερικοὶ ἀπό αὐτούς ἔχουν μόνον ἐπαρκεῖς σημειώσεις. Μπορεῖ νά ὑποκρίνονται ὅτι δέν ὑψώνονται σάν Λαμπάδες ἢ Δάδες, μοιάζουν, ὅμως, μέ τά μακριά, λεπτά, λυγισμένα καί ἄρρωστα κεριά, τά ὁποῖα ἀδυνατίζουν καί βρίσκονται σέ ἀμυδρή τήξη ἀπό τήν πρώτη στιγμή πού ἀνάβουν καί, παρ' ὅλα αὐτά, ἀναβοσβήνουν γιά περισσότερο χρόνο ἀπό τά ἄλλα, ναί, μέ εἰσπνοές καί ἐκπνοές, καί διατηροῦν τήν ἐπωφελῆ τους δόξα. Μερικές φορές ἔχω σκεφτεῖ ὅτι, ἴσως, ἀπό εὐσυνειδησία αὐτοί οἱ κήρυκες ἐπιτρέπουν μεγάλα περιθώρια μιᾶς ἄτεχνης καί ἀνιαρῆς φλυαρίας, καί, ἄλλοτε, σκέφτομαι ὅτι, μέ τό νά σφετερίζονται, ἀπό αὐτή τήν θέση, τήν ἐλευθερία νά μιλοῦν ἀνεξέλεγκτα περί Βασιλέων καί ἄλλων, νομίζουν τοὺς ἑαυτοὺς τους Βασιλεῖς καί, κατά συνέπεια, νομίζουν ὅτι πρέπει νά βασιλεύουν γιά ὅσο διάστημα μποροῦν. Τώρα, ὅμως, ἔχω φτάσει στό συμπέρασμα ὅτι τό κάνουν ἀπό μία ἔνθερμη Πεποίθησι πώς εἶναι καθῆκον τους νά συνεχίζουν νά κηρύττουν μέχρις ὅτου τό Ἀκροατήριό τους ξυπνήσει καί πάλι.

ΒΙΑΘΑΝΑΤΟΣ

Διακήρυξη περί τοῦ Παραδόξου ἢ τῆς Θέσεως ὅτι,
ἡ Ἰδιο-ἀνθρωποκτονία δέν εἶναι ἀπό τῆ Φύση της
Ἀμάρτημα καί ὅτι δέν εἶναι ποτέ δυνατό
νά κριθεῖ διαφορετικά.

Σημείωση Μεταφράστριας

Στήν ἐποχή τοῦ συγγραφέως, ὑπῆρξε ζωηρή συζήτηση σχετικά μέ τήν αὐτοκτονία καί πολλοί ἄλλοι σύγχρονοί του συγγραφεῖς ἀσχολήθηκαν καί ἔγραψαν γι' αὐτό τό θέμα. Ἀπό αὐτούς, ὁ Θωμᾶς Μπέρτ, στό ἔργο του «Τό Θέατρο τῶν Κρίσεων τοῦ Θεοῦ», τό 1612, φαίνεται νά εἶναι πιό κοντά στήν ἄποψη τοῦ Ντάν, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει ὅτι «τόσο ἡ εὐσπλαχνία, ὅσο καί ἡ συνείδηση ἀπαγορεύουν ἀποφασιστικά τό νά κρίνουμε ὅτι, ὅλοι ὅσοι φαίνεται νά ἔχουν προκαλέσει τόν ὄλεθρο τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς τους, εἶναι καταραμένοι».

Τό δοκίμιο αὐτό τοῦ Τζών Ντάν ἀποτελεῖται συνολικά ἀπό Πρόλογο, τρία Κεφάλαια πού πραγματεύονται τό θέμα ἀπό τρεῖς διαφορετικές πλευρές - μέ τούς χαρακτηριστικούς τίτλους «Ἀπό τόν Φυσικό Νόμο», «Ἀπό τόν Νόμο τῆς Λογικῆς» καί «Ἀπό τόν Νόμο τοῦ Θεοῦ» - καί καταλήγει σ' ἓνα τελικό Συμπέρασμα. Τόσο ὁ Πρόλογος

πληθώρα ἀναφορῶν καί παραπομπῶν σέ ἀρχαίους Ἑλλη-
νες καί Ρωμαίους φιλοσόφους καί συγγραφεῖς, ὅπως καί
σέ παλαιά ἐκκλησιαστικά καί πατερικά κείμενα. Διατυ-
πώνονται συχνά θέσεις τοῦ συγγραφέα οἱ ὁποῖες ἀναι-
ροῦνται στή συνέχεια, ἄλλες πού ἐπανερχονται μέ διαφο-
ρετικά ἐπιχειρήματα καί ἄλλες πού εἶναι ἀμφίσημες,
προκαλώντας τόν ἀναγνώστη σέ προσωπικούς προβλημα-
τισμούς. Ἡ τελική του, πάντως, θέση γίνεται ἐμφανής
στό καταληκτικό Συμπέρασμα, τό ὁποῖο καί παραθέτουμε.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἔως ἐδῶ, λοιπόν, καί μέ αὐτό τόν τρόπο ἐπέτρε-
ψα νά προχωρήσει ὁ λόγος μου, ἀπαγορεύοντάς του
μέ συνέπεια ὅλες τίς σκοτεινές καί ἐπικίνδυνες
Ἀποσχίσεις καί Ἐκτροπές, σέ σημεῖα πού σχετίζο-
νται μέ τήν Ἐλευθερία τῆς Βουλῆσεώς μας καί μέ
τό Θεϊκό Προκαθορισμένο: ἂν καί πολλά ἀπό τά συ-
νηθισμένα συμβάντα πού μᾶς ἀφοροῦν ἐπαφίενται
στή δική μας Ἐπιλογή, φαίνεται ὡστόσο λογικό, οἱ
κύριες περίοδοι πού ἀφοροῦν στή Γέννηση, στόν Θά-
νατο καί στίς μεγάλες μεταβολές αὐτῆς τῆς ζωῆς,
νά εἶναι πιό ἄμεσα σφυρηλατημένες σύμφωνα μέ
τόν Θεϊκό προκαθορισμό. Ἔχει καλῶς λεχθεῖ καί
εἶναι ἐφαρμόσιμο γιά καλό σκοπό (ἂν καί εἰπώθηκε
ἀπό ἕναν φαῦλο ἄνθρωπο καί μέ πρόθεση νά ἐναν-
τιωθεῖ στόν Μωυσῆ), ὅτι «ὁ ἄνθρωπος δομή-
θηκε ἀπό σκιά καί ὁ Διάβολος ἀπό φωτιά». 60

Διότι, ὅπως ἡ σκιά δέν εἶναι σκοτάδι, ἀλλά πιό πη-
χτό φῶς, ἔτσι καί ἡ κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου, σέ
ὅλα ὅσα ἀφοροῦν καί συνυπάρχουν μέ αὐτά τά μυ-
στήρια, δέν εἶναι τυφλή ἀλλά συνεφιασμένη. Καί
ὅπως ἡ φωτιά δέν δίνει πάντα φῶς (διότι αὐτό εἶναι
ἀπλῶς συμπτωματικό καί πρέπει νά ὑπάρχει ἀέρας
γιά νά προκύψει), ἀλλά ἀπό τή φύση της πάντοτε
καίει, ἔτσι καί ὁ πόθος τῆς γνώσεως πού ὁ Διάβολος
ἐξάπτει μέσα μας, χωρίς νά μᾶς φέρνει πάντα φῶς,
ὅπωςδῆποτε μᾶς καίει καί ἀποτυπώνει ἐπάνω στήν
κρίση μας ἀνεξίτηλα στίγματα, καταλήγοντας στό
τέλος νά ἀποξηράνει ἐντελῶς τήν συνείδησή μας.

Ἐάν, λοιπόν, οἱ συλλογισμοί πού διαφέρουν ἀπό
ἐμένα καί ἀπό τίς δικές μου σκέψεις θεωρηθοῦν ἰσό-
τιμοι μέ τούς δικούς μου, θεωρῶ προφανές ὅτι στούς
συλλογισμούς αὐτῶν τῶν ἄλλων ὑπάρχει τό μειονέ-
κτημα ὅτι ἀντιμάχονται τόν ἴδιο τόν ἑαυτό τους καί
ὑποφέρουν ἀπό ἕναν Ἐμφύλιο Πόλεμο ἀντιφάσεων.
Διότι πολλές ἀπό τίς ἀπόψεις τους μᾶς ὠθοῦν σέ
μία ἀγάπη πρὸς αὐτή τήν ζωή καί σέ μία φρίκη τοῦ
θανάτου· καί ὅμως συχνά αὐτοί οἱ ἴδιοι ὑποστηρί-
ζουν ὅτι εἴμαστε ἀπό τή φύση μας ὑπερβολικά ἐξαρ-
τημένοι ἀπό αὐτά τά συναισθήματα. Ὅμως, σημει-
ώνεται σαφῶς ἀπό τόν Ἀλκουίνιο (καί νομίζω ἀπό
τόν Ἅγιο Αὐγουστῖνο) ὅτι «Ἄν καί ὑπάρχουν
τέσσερα πράγματα πού πρέπει νά ἀγαπᾶ-
με, ἐν τούτοις δέν ὑπάρχει ἐντολή παρά μό-
νο γιά δύο, τόν Θεό καί τόν πλησίον». Ἐπο-
67 μένως, τά ἄλλα πού ἀφοροῦν ἐμᾶς τούς ἴδιους, μπο-

ρεί, σέ μερικές περιπτώσεις, νά τά παραβούμε.

Ὡστόσο, ἐξ αἰτίας τῶν εὐεργετημάτων τοῦ θανάτου, ἀρκετά στοιχεῖα ἔχουν, κατά περίπτωση, ἐνσωματωθεῖ στά ὅσα προηγήθηκαν, κι ἔχοντας παρουσιάσει τήν σχετική πρὸς τόν θάνατο προτροπή τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν Κυπριανό, ὁ ὁποῖος, ἐξ αἰτίας μιᾶς θεωρίας περί τοῦ ὅτι ὀλόκληρο τό πλαίσιο τοῦ κόσμου σήπεται καί καταρρέει, κραυγάζει σ' ἐμᾶς «Νυσταλέα κύμβαλα, οἱ τοῖχοι καί ἡ στέγη κλονίζονται κι ἐσεῖς δέν θά ἐξέλθετε; "Ἐχετε κουραστεῖ σ' ἓνα προσκύνημα καί δέν θά ἐπιστρέψετε στό σπίτι σας;», θά τελειώσω μέ τό νά ἀναφέρω τίς εὐχαριστίες πού εἶπε ὁ Αὐσόνιος πρὸς τόν Αὐτοκράτορα, γιά νά τίς προσφέρω στόν θάνατο, ὁ ὁποῖος θεωρῶ ὅτι τίς ἀξίζει περισσότερο: «Ἐσύ φρόντισες ὥστε, τά ὀφέλη καί τά καλά πού μᾶς προσφέρεις νά μὴν εἶναι παροδικά, καί τά κακά ἀπό τά ὁποῖα μᾶς ἀπαλλάσεις νά μὴν ἐπανέλθουν ποτέ».

Ἐπομένως, ἐπειδή ὁ θάνατος ἔχει λίγη πίκρα, πλὴν ὅμως θεραπευτική, καί λίγο κατευνασμό, πού ὅμως τόν κάνει ἀκόμα πιο χρήσιμο, αὐτοί θά ἐπιδιώξουν νά ἀποτρέψουν καί νά ἀποπροσανατολίσουν ἀπολύτως τή φύση μας ἀπό αὐτόν. Ὅπως λέει ὁ Παράκελσος σχετικά μέ αὐτήν τή βρωμερή μεταδοτική ἀρρώστια — ἡ ὁποῖα εἶχε τότε προσβάλλει τό ἀνθρώπινο γένος σέ ὀρισμένες περιοχές, καί ἔκτοτε ξεχειλίζει παντοῦ — ὅτι δηλαδή γιά τιμωρία τῆς γενικῆς ἐλευθεριότητος ὁ Θεός ἔστειλε πρῶτα αὐτή 62

τήν ἀρρώστια καί, ὅταν αὐτή δέν μπόρεσε νά μᾶς ἐξουθενώσει, ἔστειλε μία δεύτερη χειρότερη ὀδύνη, αὐτήν τῶν ἀδαῶν καί βασανιστικῶν ἰατρῶν, ἔτσι μπορῶ νά πῶ κι ἐγώ γι' αὐτό τό θέμα· ὅτι, γιά τιμωρία τοῦ ἁμαρτήματος τοῦ Ἀδάμ, ὁ Θεός ἔρριξε ἐπάνω μας ἕναν ἀναπόφευκτο θάνατο, καί, στή συνέχεια, μᾶς ἔστειλε μία χειρότερη μάστιγα ἀπό ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι συνοδεύουν τόν θάνατο μέ τόση φρίκη καί πανικό, ὥστε σπάνια νά μπορεῖ νά εἶναι ἀποδεκτός καί εὐχάριστος σ' ἐμᾶς. Αὐτό πού ὁ Ἰπποκράτης ἀποδεχόταν, σέ κάποιες περιπτώσεις στίς ὁποῖες τό ὄφελος θά ἦταν μεγάλο καί μικρός ὁ κίνδυνος γιά τόν ἀσθενῆ, αὐτοί τό διδάσκουν μέ ὑπερβολική ἐλευθερία. Τό ὅτι δηλαδή «εἶναι δυνατό νά χορηγεῖται σ' ἕναν ἀσθενῆ χειρότερο κρέας γιά νά τοῦ εἶναι πιό εὐχάριστο καί χειρότερο ποτό γιά νά τοῦ εἶναι πιό ἀποδεκτό».

Παρ' ὅλο ὅμως ὅτι, ὅπως γίνεται ἐμφανές, θεωρῶ ἀναγκαῖο νά ἀντικρούσω αὐτή τήν συνηγορία, ὅπως ἐπίσης θεωρῶ ἀναγκαῖο καί τό νά ἐπανευθαρρύνω τούς ἀνθρώπους σέ μία δίκαιη περιφρόνηση αὐτῆς τῆς ζωῆς καί νά τούς ἐπαναποκαταστήσω στή φύση τους, ἢ ὁποῖα ποθεῖ, μέ τήν ἀπώλεια αὐτῆς τῆς ζωῆς, νά κερδίσει τήν ὑψιστή εὐτυχία στήν ἐπόμενη ζωή, ὅπως ἐπίσης θεωρῶ ἀναγκαῖο τό νά ἐπανορθώσω καί νά ἀποκαθάρω τήν φήμη αὐτῶν πού, μέ θρησκευτικότητα, ἔχουν διαβεβαιώσει τόν ἑαυτό τους ὅτι, σέ ὀρισμένες περιπτώσεις, ὅταν εἴμαστε

ἄποροι ἀπό ἄλλα μέσα, μπορεῖ νά γίνουμε γιά τούς
ἑαυτούς μας οἱ οἰκονόμοι τῆς θεϊκῆς πρόνοιας καί οἱ
Λειτουργοί τῆς ἐλεήμονος Δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ,
καί οἱ ὅποιοι, ὅπως λέει ὁ Ἐννόδιος, ἔχοντας παρα-
μείνει Ἀθῶοι ἐντός τους, ὑφίστανται «ἀπώλεια
τῆς καλῆς φήμης τους», ἐν τούτοις (ὅπως εἶπα
καί προηγουμένως), σκοπίμως κράτησα ἀποστά-
σεις ἀπό τό νά ἐπεκτείνω αὐτό τόν λόγο σέ εἰδικούς
κανόνες καί περιστάσεις. Αὐτό ἔγινε, ἀφ' ἑνός διότι
δέν τολμῶ νά παρουσιαστῶ ὡς εἰδικός Δάσκαλος σέ
μία τόσο περίεργη ἐπιστήμη, καί ἀφ' ἑτέρου διότι,
τά ὅρια εἶναι σκοτεινά καί ἀπόκρημνα καί στενά,
καί κάθε σφάλμα μπορεῖ νά εἶναι θανάσιμο, ἐκτός
ἀπό τίς περιπτώσεις ἐκεῖνες πού ἔχει προηγηθεῖ μία
τόσο ἐπίπονη καί βαθειά ἀνασκόπηση, ὥστε ἕνα
λάθος νά μπορεῖ καί νά βρεῖ μία δικαιολογία στή
συνείδησή μας [...].

ΤΖΩΝ ΝΤΑΝ
ΠΑΡΑΔΟΞΑ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΒΙΑΘΑΝΑΤΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ,
ΣΕΛ. 7

ΠΑΡΑΔΟΞΑ,
ΣΕΛ. 11

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ,
ΣΕΛ. 45

ΒΙΑΘΑΝΑΤΟΣ,
ΣΕΛ. 57

